

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

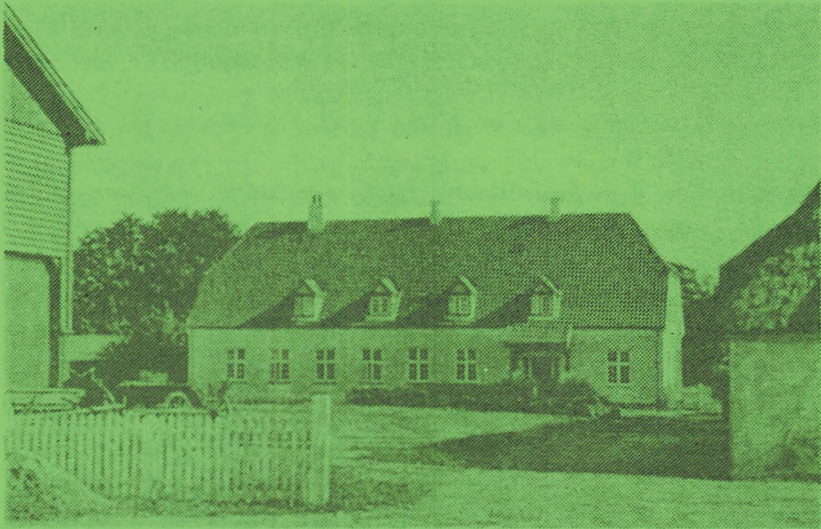
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT

2000

LOKALHISTORISK ARKIV
STUBBEKØBING

ÅRSSKRIFT

2000

Vestergade 44, fotograferet omkring 1960

Se teksten side 4

LOKALHISTORISK ARKIV

STUBBEKØBING

Lokalhistorisk Arkivs Årsskrift 2000

Udgivet af
Lokalhistorisk Forening for
Stubbekøbing kommune

Redaktion:
Foreningens bestyrelse

Opsætning & lay-out
Arkivlederen

Kopitryk:
Fototryk Falster aps. 5485 2094

ISSN 0109 - 2162

Indholdsfortegnelse

Forside og side 1	side 4
En usædvanlig kvinde, Susanne Lose	side 5
Stubbekøbing Sygehus, A. M. og O. Jeppesen	side 9
Bjerregårds historie, Svend Ove Pedersen	side 13
Omkring det gamle trykkeri, Carl Emil Hansen	side 18
Smedelærling i Horreby smedie, Jørn F. Henriksen	side 23
Min tid som sildefisker i Østersøen, Tormod Nielsen	side 36
Nogle træk fra livet i Smalby i 1933, Erik Nielsen	side 40
Syskolerne på Det Classenske Fideicommiss'	
Godser på Falster, Fritz V. Larsen	side 47
Ældre og nyere historie vedr. Hestehoved	
Batteri ved Mørkehøj, Fritz V. Larsen	side 59
En bødkersvend og hans kone, Ernst Søgaard Jensen	side 65
Årsberetning for lokalhistorisk forening 1	side 75
Fra Arkivet	side 77
Billeder fra foreningslivet	side 78

Forside og side 1.

Til forsiden har vi i år valgt et billede af Bjerregård fotograferet i 1941.

På side 13 har vi en artikel om Bjerregårds historie.

Billedet på side 1 forestiller ”Det skæve Hus” som det så ud først i 1960’erne, hvor Thesten Holm havde galleri i huset.

Ifølge ”Huse i Stubbekøbing” bliver det i 1771 beskrevet som en syvfags bindingsværkslænge ejet af salig Lauritz Staals arvinger, men bortlejet til konsumtionskontor samt et lejemål. I 1781 er ejeren byfoged Jørgen Scheel og beboerne konsumtionsbetjenten og Hans Lüse. 1791 udvides beskrivelsen af beliggenheden: ”udenfor byens vesterport ved den nordre side af indkørslen til byen”. Huset har været anvendt som konsumtionsbod helt frem til 1850’erne.

Huset blev revet ned i april måned i år i forbindelse med en påtænkt større renovering af hjørnet Vestergade/Vesterstræde.

En usædvanlig kvinde.

Susanne Lose

Sognepræst Anne Birthe Jensen har været præst i Stubbekøbing og Maglebrænde i 25 år. I den anledning havde Lolland-Falsters Folketidendes Susanne Lose den 23. Februar et interview med Anne Birthe Jensen.

Mandag formiddag kunne man se sognepræst Anne Birthe Jensen forsigtigt skrå over Torvet i Stubbekøbing på vej en tur i byen. Et syn der glædede hendes sognebørn. Der var skulderklap og varmende ord med på vejen til apoteket.

- Det er sådan noget, som virkelig varmer, og derfor har jeg ikke fortrudt en eneste dag jeg har været her i Stubbekøbing, siger Anne Birthe Jensen, der så småt er ved at være på højkant igen efter en sygdomsperiode med en blodforgiftning, som ingen kan fortælle, hvor kommer fra. Men sygdommen betød, at Anne Birthe Jensen i fem dage var uden bevidsthed.

- Det kunne være endt helt galt, og det er lidt uhyggeligt at se tilbage på det nu, siger Anne Birthe Jensen.

- Jeg var langt ude. Hvis jeg havde forladt livet dengang, ville jeg ikke have lagt mærke til det. Det er underligt, og jeg håber, at jeg vil være ved bevidsthed, når jeg engang skal dø, så jeg kan sige farvel til mine kære når den tid kommer.

Anne Birthe Jensen er 67 år, og hun har tænkt sig at fortsætte med at arbejde til hun bliver 70 år, som er aldersgrænsen for at praktisere som præst.

- Det er et passende tidspunkt, for så er mine to drenge, som jeg har forældremyndigheden over, gamle nok til at klare sig selv, siger Anne Birthe Jensen.

Det er 25 år siden, hun kom til Stubbekøbing efter seks år som præst i Rødbyhavn.

- Det havde været nogle gode år i Rødbyhavn, men der var meget uro, der skete mange ting på det tidspunkt.

Jeg havde lige fået Maria, og syntes nok, det ville være en god ide at starte et nyt sted, og det blev altså Stubbekøbing.

Anne Birthe Jensens mormor er født i Stubbekøbing, og det skete tit, at familiens søndagscykeltur fra Nykøbing havde Stubbekøbing som mål, så hun var godt kendt med området, og det kendskab er blevet uddybet gevaldigt gennem årene.

Anne Birthe Jensen har i 25 år holdt sine prædikener her fra prædikestolen i Stubbekøbing Kirke

- Jeg har det rigtigt godt med at arbejde her og bo her, hvor jeg kender næsten alle. Og bliver det en gang imellem lidt for meget, tager jeg ind og besøger Maria i København, men allerede efter er par timer længes jeg hjem igen til Stubbekøbing.

Stubbekøbing har aldrig været en spændetrøje for mig, siger Anne Birthe Jensen.

Hun har dog besluttet, at flytte til fødebyen Nykøbing F., når hendes tid som præst er slut.

Tanken var at flytte ind i klosteret, men det bliver nok alligevel i et lille hus, så der er plads til familien, når den kommer på besøg. Det er datteren Maria, der har fået sin mor på de tanker. Der kunne jo komme børnebørn, som har brug for lidt mere plads end i lejlighederne i klosteret.

Anne Birthe Jensens datter Maria kom til Danmark som halvandenårig fra Sydindien, og det vendte op og ned på præstens ungarkeitilværelse.

- Jeg havde på et tidspunkt sagt til nogle af vores venner, som var i Indien, at hvis de fandt en sød lille pige, kunne de tage hende med hjem.

Det var sagt lidt i sjov.

- Da jeg senere blev spurgt, om jeg mente det, gik jeg mig en lang tur ved stranden, og tog min beslutning, at det mente jeg faktisk, siger Anne Birthe Jensen, der aldrig har følt det som et problem at være præst og alenemor til en farvet datter.

- Vi er aldrig blevet generet, men jeg tror ikke, at jeg turde gøre det i dag. Holdningen til fremmede har ændret sig meget i de år, der er gået.

Det var oprindeligt ikke Anne Birthe Jensens mening at fungere som præst. Hun tog sin teologiske embedseksamen for at været rustet til et socialt internationalt arbejde, men en opfordring fra biskop Hald i Nykøbing F. fik hende til at søge til Sydhavsøerne - med Rødbyhavn som første mål.

Hun blev ordineret fra Nykøbing F. Kirke - ikke fra Maribo Domkirke, som den dag var optaget af et musikalsk arrangement.

- Det hastede nemlig lidt med at blive ordineret, for jeg skulle til Grønland og døbe en nevø, så derfor var der ikke så mange datoer at vælge imellem med hensyn til ordinationen, fortæller Anne Birthe Jensen.

Hun var i øvrigt en af de første kvindelige præster herhjemme og den første kvindelige præst i Grønland, selv om gerningen i Grønland var en engangsforeteelse for at døbe nevøen Stefan.

Det var heller ikke Anne Birthe Jensens oprindelige mening at læse teologi.

Efter studentereksamen fra Nykøbing Katedralskole tog hun til København for at studere sprog. Under Ungarnsopstanden meldte hun sig til frivilligt arbejde, og det udførte hun i Østrig i fem år. Blandt andet som leder af et pighjem og som registrant af gamle flygtninge.

- Østrig blev lidt mit andet fædreland, og det er det stadigvæk - uanset, hvad vores statsminister siger, slår Anne Birthe Jensen fast.

Længslen efter at komme ud i verden for at hjælpe folk i nød lå i Anne Birthe Jensen - også efter hun var kommet til Stubbekøbing. Og i 1978-79 tog hun og Maria et år til Nigeria for Sudan Missionen.

- Det var vist noget, vi allesammen havde godt af. Jeg havde da været her i Stubbekøbing i nogle år, og opholdet i Nigeria var meget berigende for os alle, og det er nok årsagen til, at jeg er blevet så længe i Stubbekøbing.

- Egentlig synes jeg ikke man skal være samme sted så mange år, men jeg synes årene er fløjet afsted, og at de er gået godt. Det har været nogle gode menigheder og nogle gode menighedsråd, og det er jeg meget taknemmelig for, siger Anne Birthe Jensen.

Jubilæet blev fejret med festgudstjeneste om søndagen i Stubbekøbing Kirke klokken 10. Derefter med reception i Maglebrænde Forsamlingshus klokken 12.30 og der sluttedes af med en koncert i Maglebrænde Kirke af Anne Birthe Jensens gode venner Birgit og Svend V. Olsen, der er organist i Klosterkirken i Nykøbing F.

Stubbekøbing Sygehus

Anne Marie og Ole Jeppesen

I årsskriftet for 1999 fortalte lægerne **Anne Marie og Ole Jeppesen** om lægerne i Stubbekøbing kommune i det 20. århundrede.

Til artiklen hørte også et afsnit om Stubbekøbing Sygehus, og det har vi valgt at bringe i år.

Stubbekøbing Sygehus, opført 1862

Der har i dette århundrede været 2 fungerende sygehuse i Stubbekøbing, og til historien om de i kommunen virksomme læger hører også en omtale af sygehusvæsenet. Her har det været vanskeligere at samle oplysninger, men en del ved vi dog.

For hundrede år siden fandtes i byen et lille sygehus med 8 senge. Det var opført 1862 på "Borgens Vænge", på en grund skænket af agent

---

Benzon, og en væsentlig del af udgifterne ved opførelsen blev dækket i form af den gave, som byen fik af partikulier Elvers, som i tidens "borgerånd" bidrog meget til byens modernisering og fornyelse.

Bygningen findes stadig helt intakt på Nykøbingvej 9. Det var et lille blandet sygehus med medicinske og kirurgiske patienter. Der var tilknyttet en sygehushæge, som også fungerede som distriktslæge, men først i 1905 kender vi navnet på lægen, idet Hans Jørgen Vilhelm Klein (f.1852 d.1913) dette år blev ansat som sygehushæge og distriktslæge i Stubbekøbing. Hvor længe han fungerede i byen ved vi ikke. I medicinsk Vejviser fra 1908 står han stadig angivet som sygehushæge og distriktslæge i byen. Samme sted står også, at sygehuset har offentlige badedage.

Det skal også nævnes, at der helt op til 1918 fandtes et "karantænehus". Huset, som man stadig kan se på Gl. Landevej 11, opførtes 1884 og skulle anvendes, hvis pestagtige sygdomme tilførtes ad søvejen. Sidste gang dette lokale blev anvendt til isolering skal have været i 1918, da nogle russere, som var flygtet fra tyske krigsfangelejre, kom til Stubbekøbing ad søvejen.

I 1914 solgte kommunen det gamle sygehus på Nykøbingvej med kun 8 sengepladser til afholdsforeningen og tog det nye sygehus i brug. Det nye sygehus, Stubbekøbing By- og Amtssygehus, (arkitekt L. Kildgaard) havde kommunen opført på Alslevvej (nu Hans Egedesvej), og ved siden af sygehuset opførte kommunen få år efter alderdomshjemmet, som stod færdigt i 1919.

Begge bygninger står i dag i det væsentlige med samme ydre udseende, som da de blev opført. Sygehuset bestod af en afdeling for medicinske og kirurgiske sygdomme med 15 pladser og en epidemiafdeling med 6 pladser. Operationsstue og badeværelse. I kælderetagen var der en stue med 4 senge for fnatpatienter samt en sindssygecelle. Betalingen var pr. døgn 2,50 kr.; for sygekassepatienter dog det halve og for patienter udenfor distriktet 5 kr. Sygehuset havde 1 fastansat læge, overlægen, som blev ansat af bestyrelsen efter indhentet udtalelse fra amtslægen og efter indhentet udtalelse fra sundhedsstyrelsen om ansøgerens kvalifikationer. Overlægen og bestyrelsen bestemte antallet af sygeplejersker og sygeplejeelever. Antallet af ansatte piger bestemtes af bestyrelsen efter samråd med oversygeplejersken. Yderligere var an-

---

sat en køkkenbestyrerinde og en portør, der tillige var varmemester og kørte sygebilen (ifølge reglement for Stubbekøbing sygehus dateret 1934). Byens praktiserende læger havde behandlingsret på sygehuset.

Stubbekøbing Sygehus, opført 1914

Sygehusets første overlæge var Johannes Bruhn (f.1862 d.1931), som fungerede som sygehuslæge fra 1914 til 1927, hvor han flyttede til Hillerød og døde 4 år senere. Han efterfulgtes af Holger Mathissen (f.1890 d.1948), som blev ansat som overlæge i september 1927 og fungerede som sådan lige til sin død i 1948. Til operationer fik overlægen hjælp af byens praktiserende læger. Vi ved, at Sven Strandbygård mest tog sig af narkosen, der som regel var æter på åben mæske, og at Ove Malling stod bi som operatørassistent.

Sygehuset fungerede som almindeligt, blandet sygehus indtil 1945, hvor Maribo amt overtog bygningerne og omdannede dem til amtets tuberkulosehospital med 30 sengepladser.

Holger Mathissen, som var uddannet tuberkuloselæge, fortsatte som overlæge på hospitalet med dertil knyttede centralstation for tuberkulosebekæmpelse og ved de samtidig oprettede tuberkulosestationer ved Nykøbing F sygehus og sygehuse i Maribo og Nakskov. Fra den 1. Juli 1945 var tuberkulosehospitalet i fuld drift, og der var ansat yderligere 1 reservelæge og en lægesekretær.

Udover at passe sit sygehusarbejde havde Holger Mathissen også praksisaktivitet. Han skal angiveligt have haft ret til at have sygekassepraksis indenfor byens grænser. Det samme har gjort sig gældende for hans forgænger i embedet.

Efter Mathissens død i 1948 fulgte som overlæge ved tuberkulosehospitalet i Stubbekøbing og Maribo amts tuberkulosestationer Per Helweg-Larsen (f.1905 d.1957). Per Helweg-Larsen havde speciallægeautorisation i tuberkulose fra 1948 og blev i 1950 dr. med. på en afhandling om den tuberkuløse primærinfektion hos skolebørn og unge voksne, så det var jo i høj grad en kompetent læge, som overtog posten i Stubbekøbing.

Helweg-Larsen fungerede som overlæge indtil sin død i 1957, og hermed synes også hospitalet at have indstillet sin drift. I 1962 kom der atter liv i bygningerne, som amtet nu havde indrettet til amtsplejehjem under navnet "Grønsundhjemmet". Det var daværende amtsrådssekretær Ernst Larsen (senere amtsdirektør), som efter at have stået for oprettelsen af amtsplejehjemmet "Søndersøhjemmet" i Maribo havde været den ledende person også for skabelsen af "Grønsundhjemmet", som havde plads til 23 patienter, og hvor der i kælderen var indrettet fysioterapi, som fysioterapeut frk. Magdalene Mortensen stod for. Hjemmet havde tilknyttet tilsynsførende læge, som gik stuegang en gang om ugen og aflagde besøg efter behov. Stillingen havde de første 11 år Ole Jeppesen fra Lægehuset, senere blev opgaven gennem nogle år varetaget af speciallæge i medicin, Jørgen Sentius, Nykøbing F. Hjemmet er senere overtaget af Stubbekøbing kommune og hedder Stubbekøbing Plejehjem Afd. B. Der er ikke mere fast tilknyttet læge, idet beboerne som andre borgere vælger deres egen læge.

Bjerregårds historie.

Næppe nogen af Fideicommissets øvrige besiddelser har i ældre tid haft en så omskiftelig skæbne som Bjerregård.

Allerede i det 14. århundrede nævnes gården Bierge, der dengang og hundrede år efter var i Falsterslægtens eje, men efterhånden gled over på andre hænder og senere kom under Kronen.

Ved krongodssalget i 1766 fandtes der to fæstegårde og et par huse. Da generalmajor Classen i 1779 købte "Bjerregårde", havde 4 ejere i mellemtiden måttet forlade stedet, de to sidste efter sigende i stor armød. Mærkeligt nok blev sælgerens navn ikke indført i auktionsskødet, hvilket bevirkede, at Fideicommisset i 1894 efter kgl. bevilling måtte søge ejendomsdom på Bjerregård, efter at det i over 100 år havde haft gården i upåtalte besiddelse.

I Classens tid lå Bjerregård øde, kun beboet af nogle husmænd og indsiddere. Trods hoverivanskeligheder lod Classen i en årrække markerne drive sammen med Corselitze.

Det var hensigten at oprette en agerbrugsskole på dens jorder (kgl. resolution af 19. Marts 1794). Da det i stedet besluttedes, at skolen skulle oprettes ved Næs, blev det ved en ny kgl. resolution 1798 påbudt, at Bjerregårds marker skulle bebygges med 3 bøndergårde, men få år senere fik Fideicommisset ret til at bortforpagte ejendommen på kortere åremål "for paa samme at holde forbedrede Racer af Heste, Quæg og Sviin" (kgl. resolution af 31. Aug. 1804).

Denne forpligtelse var stærkt medvirkende til, at de første forpagtningsperioder 1805-28 blev mindre vellykkede. Forpagter N. B. Schiering viste ingen særlig iver for at opfylde betingelserne, og i 1826 blev der foretaget udpanning for skatter. Det synligste minde om Schierings virksomhed var måske, at størstedelen af skoven blev ryddet. Hensigten var at frede et stykke skov, der ved arealberegninger og på

---

kort helt op til 1890'erne blev angivet til 13 tdr. ld. Som erstatning for indfredningen af dette areal havde forpagteren søgt at opnå græsning på Corselitze Hovedgårdsjorder, men efter langvarige forhandlinger i 1818-19 fik Schiering i stedet ret til at rydde skoven på nær 5 tdr. ld. nærmest gården.

I 1828 lykkedes det Fideicommisset at udakkordere forpagteren, og Bjerregård blev i de følgende 15 år drevet ved bestyrere og forvaltere under tilsyn af godsinspektøren. Der blev indkøbt flere stutterhingste og en kvægbesætning på 20 jyske køer, og da man ved samme tid havde anskaffet devonshire-tyre på Næsgård var det hensigten at oparbejde en forædlet kvægstamme på Bjerregård. Også svinebestanden blev forøget, og i 1831 opførtes et nyt svinehus. Gården var i øvrigt blevet ombygget i 1823, efter at laden året forud var styrtet sammen. I 1831 blev et bolssted i Sdr. Kirkeby sammenlagt med gården.

I 1842 besluttede direktionen at bortforpagte gården. P. H. Classen foreslog at overlevere forpagteren en kvægbesætning af en bestemt race med forpligtelse til at vedligeholde den. På samme måde med svineholdet, og endelig skulle forpagteren på forlangende holde 1 á 2 hingste til bedækning.

I 1843 kunne to af Fideicommissets egne funktionærer tænke sig at overtage Bjerregård. Den ene, bestyrer N. C. Fangel, Næsgård, blev få år senere den genrejste agerbrugsskoles første forstander. Den anden var forvalter N. O. W. Schow, der fra 1838 havde bestyret stuttoriet på Bjerregård, og som først forlod stedet i 1895 efter en 52-årig forpagtertilværelse, den længste i Fideicommissets historie.

Schow var en dygtig landmand, han stod aldrig i restance med sine afgifter, end ikke under landbrugskrisen, og han var en del år landbrugsgets tillidmand. Hans hustru ledede i en årrække en skole for bønderpiger på Bjerregård.

I 1857, 1871 og 1884 fik Schow forpagtningskontrakten fornyet, sidste gang på ubestemt tid med ret til opsigelse. Af Bjerregårds ca. 180 tdr. ld. agerjord var halvdelen god lerjord, resten en blanding af tørv, mose og skovjord, der efter P. H. Classens formening kun kunne reg-

---

nes lig med 30 tdr. ld. af de gode jorder. Forpagter Schow gav i 85-års alderen plads for nye kræfter.

Gennem hele perioden holdt Fideicommisset 29 malkekøer og en tyr på Bjerregård. Forpagteren modtog dem med forpligtelse til hvert år 1. november at indsætte tre gode malkekøer i stedet for tre af de ældste, og han måtte holde besætningen fuldtallig. Ligeledes stod der til stighed en hingst til bedækning på gården.

Først i 1898 blev Fideicommisset ved bevilling fritaget for at holde avlsdyr af forædlet race mod i stedet at yde tilskud til de landbrugsorganisationer, der varetog denne opgave.

Bjerregård blev i en årrække "*Lærestalt for Bønderpiger*" Formålet var, som det hedder i årsberetningen 1856-57, "at oplære Bønderpiger i alt, hvad en dygtig Bondekone bør forestaae". Med forholdsvis små bekostninger lykkedes det at indrette en sådan skole på Bjerregård, hvor forpagter Schows hustru ledede den nye virksomhed, assisteret af en lærerinde og en mejerske.

Eleverne skulle udføre almindelige husholdningsarbejder efter en bestemt plan, og de blev om sommeren undervist i havedyrkning m.v., om vinteren i håndarbejde og skræddersyning. Vinteraftenerne måtte de også beskæftige sig med regning, retskrivning og "anden forstandsøvelse".

Direktionen havde håbet, at den 2-årige husholdningsskole efterhånden skulle få tilslutning fra vide kredse af bondestanden. Men de voksne gårdmandsdøtre syntes ikke at have lyst til at sidde på skolebænk. Det var jo en tid, hvor heller ikke højskolerne havde fået større tilgang af kvindelig bondeungdom. Indberetningen 1857-58 siger oprigtigt: "Det er kun at beklage, at Lærestalten hidtil mere søges af sådanne Piger, som ere bestemte til en tjenende Stilling, end af Gårdmandsdøtre, på hvis uddannelse den særlig er beregnet".

Blandt 19 lærlinge i årene 1856-60 var kun 8 "Bønderdøtre", derimod var der flere skolelærer- og håndværkerbørn. Da opholdet kostede 60 rd. det første og 40 det andet år, kom der heller ikke mange piger fra småkårshjem. I de 11 år skolen bestod fik den elever fra alle landsdele,

---

også fra Sønderjylland, men dog flest fra Lolland-Falster. I efteråret 1867 blev skolen nedlagt. Den var 1856-67 blevet søgt af 36 bønderpiger, og Fideicommisset havde ofret 7-8000 rd. på deres uddannelse.

Ved forpagter Schows fratræden syntes nyopførelser absolut nødvendige, hvis Fideicommisset skulle beholde gården. Forsøget på at sælge den ved en auktion i september 1894 mislykkedes imidlertid, og en udstykning var på dette tidspunkt udelukket. I stedet bortforpagtedes gården først til M. L. Grønnegård, men efter at denne havde forpagtet Corselitze, overtog gårdejer H. F. J. Pille, Sdr. Kirkeby, forpagtningen for en 16-årig periode.

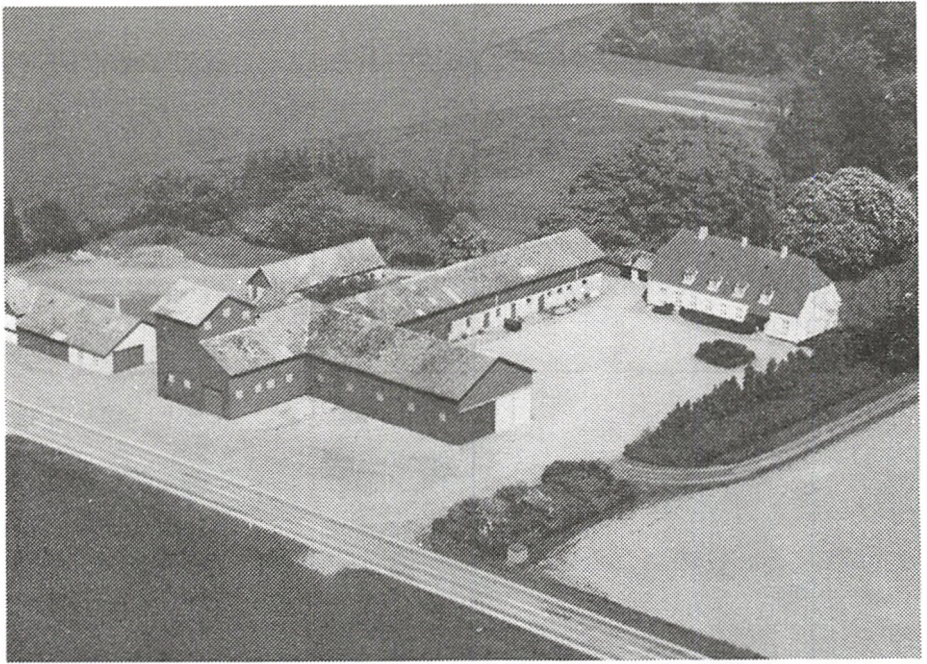
I Pilles forpagtningskontrakt mødtes den nye og den gamle tid. Endnu i nogle år gjaldt den gamle forpligtelse til at vedligeholde en mønsterbesætning, med hingst og tyr opstaldet på gården, men de 30 malkekøer var nu tillige en betingelse for den sukkerroedyrkning, Fideicommisset havde påtaget sig ved at tegne 26 andele i sukkerfabrikken "Nykjøbing" til fordel for Bjerregård.

Det nye århundrede virkeliggjorde omsider de byggeplaner, som direktionen havde stillet i bero.

I 1902 var den ganske vist stemt for at sælge gården, men da det meste af jorden var fæstepligtig, ville det bedre kunne betale sig at bekoste de nødvendige nyopførelser.

I 1903 byggede man nord i gården en solid grundmuret stald til 54 køer i 6 rækker samt til 14-16 heste. Da den gamle lade blæste omkuld under en orkanagtig nordvestenstorm den 31. Januar 1905, opførtes en trælade i vinkel med staldbygningerne og sammenbygget med disse. Endelig blev der i 1906 nord for gården bygget en ny rummelig svinstald.

Også menneskeboligerne blev forbedret. Det gamle uheldigt beliggende 4-familiershushus med halvdøre og indgang gennem køkkenet blev flyttet op til sognevejen fra Sdr. Kirkeby til Bjerregård og her genrejst som en mere tidssvarende bolig for tre familier, senere omdannet til 2 familier. I 1911 opførtes en ny østlænge, et stort grundmuret og teglhængt stuehus.

Bjerregård fotograferet i 1999

Da man begyndte at dyrke sukkerroer på Bjerregård, forandredes driftsplanen i 1896. Såvel indenfor 8- som 6-marksdriften blev der en mark med sukkerroer. Der dyrkedes også hvede, men havre og bland-sæd var fremherskende, da de kolde og lavtliggende jorder ikke egnede sig for vintersæd.

I 1927 overtog landbrugskandidat Sv. Rasmussen, søn af forstander Rasmussen, Næsgård, forpagtningen, og i hans tid er der fra Næsgård overført en besætning af rød dansk malke race. Forpagtningskontrakten af 1935 forpligter forpagteren til at svare til en besætning på 25 køer, 5 ikælvede kvier, 5 løbekvier og 7 kalve. Gårdens kvægbesætning har dog været betydelig større.

Efter forpagter Rasmussen overtager Ole Mondrup forpagtningen.

Kilder: Harald Jørgensen og Fridlev Skrubbeltang: Det Classenske Fideicommis gennem 150 år i uddrag v/Sv. O. Pedersen, Nr. Ørslev

---

Omkring det gamle trykkeri.

Carl Emil Hansen

Carl Emil Hansen er især kendt på Lolland-Falster for sin tid som borgmester i Nakskov fra 1962 til 1985, men han startede sin karriere som typograflærling i Stubbekøbing .

De ansatte på Stubbekøbing Avis i 1933

Stedet er Grønnegade i Stubbekøbing. Vi skal skruetiden tilbage til årene 1930-33. Jeg kan ikke sige mere præcist, hvornår det billede er taget. Men det viser da de ansatte plus indehaveren af Stubbekøbing Avis, der indtil 1933 udkom som et selvstændigt organ, en radikal avis med lange historiske traditioner, grundlagt af en mand ved navn Slengerik, hvis søn Carl Slengerik blev en i fortiden kendt politiker, slag-

---

færdig på vælgermøderne (Hvorfor er dit skæg sort, når dit hår er hvidt? Fordi skægget er tyve år yngre. Sådan.)

Kr. Føns, den lille pæne, sirlige mand på billedet, havde købt avisen af Slengerik-familien. Føns var kommet fra Fyn, havde været højskolelærer og skulle nu forfægte de radikale ideer på Nordfalster med udgangspunkt i Stubbekøbing.

Jeg var kommet i lære i 1928 efter endt skolegang (hæderlig mellem-skoleeksamen) og kunne se frem til fem års arbejde med en efter datidens forhold pæn ugeløn, 12 kr. om ugen, stigende med 2 kr. hvert år med slutløn 20 kr. Det var absolut bedste lærlingeløn på de tider. En smedelærling fik mindre, en frisørlærling kun det halve. Jeg afleverede pligtskyldigt det halve til husmoderen i arbejdsmandshjemmet på Nykøbingvej 25 og kunne så leve et nogenlunde sorgløst liv i den lille by.

Jeg savner på billedet to typografer, som var der, da jeg kom i lære: Rasmus Rasmussen og Thorkild Lund. Det tyder på, at det var mod slutningen af Stubbekøbing Avis' æra i 1933, da avisen måtte stoppe og blev overtaget af det noget økonomisk stærkere Lolland Falsters Venstreblad i Nykøbing F. Trykkeriet blev simpelthen lukket og avisen blev en filial fra Nykøbing-officinet. Da var jeg just blevet udlært og måtte søge andre græsgange.

I de sidste år af min læretid havde avisen skrantet. Fremstillingsprocessen havde været noget gammeldags. Man satte i mange år de fire sider "i hånden", som det hed i typografsproget, længe efter at man på andre aviser var gået over til maskinsætning, hvor man støbte hele linjer. Man havde dog, da jeg kom i lære, fået en enkelt sættemaskine, som betjentes af en af Føns' sønner, Asger. På billedet ses fra venstre en nyantaget lærling Werner Rasmussen, derefter en nyudlært typograf Hans Hansen (min fætter og søn af postbud Peter Hansen, senere borgmester i Stubbekøbing), videre Asger Føns, redaktør Kr. Føns, typograf Niels Mørup (avisens faktor, i daglig tale kaldt den gamle), journalist Tage Føns, søn af redaktøren, typograf C. Müller, der bestred avisens bogtrykkeri, typograf Viggo Føns og yderst min ringhed, formentlig på sidste læreår.

Som sagt gik det ikke så godt med økonomien på bladet. De to savnede typografer Rasmus Rasmussen og Thorkil Lund var fratrådt, Rasmussen var blevet cigarhandler og Lund kioskejer ved havnen. En redningsplanke havde vist sig i form af etableringen af en torsdagsavis, et annonceorgan, der på initiativ af den nyoprettede Forening af Næringsdrivende udsendtes til alle husstande på Nordfalster i skarp konkurrence med et lignende organ, der under navnet Nordfalsters Avis udkom fra Nr. Alslev. Men det var altså ikke nok til at frelse Stubbekøbing Avis.

Jeg havde haft nogle dejlige cykelture i min læretid, ud til Sundvedgård, hvor en rar radikal støtte pligtskyldigt skrev på en veksler, når papirregningen skulle indfries. Jeg nød den tur, bort fra sætteriets blylugt. Vi, der var i lære, fik i de første år ofte nogle mavesmerter, som kaldtes blykolik, særlig om mandagen, når man havde været i den friske luft om søndagen. Dengang talte man ikke så meget om miljø og sygdomme på arbejdspladsen.

Avisen var som nævnt på fire sider. Man trykte to sider ad gangen og vendte papiret. Det var Viggo Føns, der stod for den proces, som gik i gang henimod aften, så avisbudene ved 18-tiden kunne hente de frisktrykte blade og bringe dem rundt i byen. Som lærling skulle jeg bringe de eksemplarer på posthuset, som skulle videre ud i verden, og til aftentoget med de aviser, der skulle ud til stationsbyerne på vej til Nykøbing F. (Åstrup, Horbelev, Karleby, osv.). Jeg havde mange opgaver ud over at stable bly i sætteriet. Der skulle også hentes post et par gange og af og til sendes regninger ud, når det kneb med finanserne. Det betød, at red. Føns sjældent havde tid til at tage sig af det redaktionelle. Det sørgede sønnen Tage så for. Så bortset fra os, der kom udefra, var det et rigtigt familieforetagende. I huset regerede fru Føns, en statelig dame, der var kommet fra Vestlolland, i de senere år bistået af en pige, datter af cykelsmeden fra Åstrup og senere gift med Asger Føns.

For mig står de fem år som en dejlig tid. Asger var lidt af en tusindkunstner, der byggede krystalapparater, forløberen for de senere radioapparater. På disse små tingester kunne man høre harmonikamusik

---

fra Motala i Sverige og Königswusterhausen i Tyskland. Desuden havde brødrene Føns en lille motorbåd, som man kunne blive inviteret på sejltur med om søndagen eller om aftenen (når der skulle pilkes torsk).

Redaktøren mødte jeg ret tidligt på dagen, når der skulle fyres op i den store kakkelovn i sætteriet. Han havde tændt op med brænde, jeg sørgede resten af dagen for, at der kom koks på. Desuden skulle jeg sætte vandfade frem til de herrer typografer, når de skulle hjem til middag eller efter fyraften. De havde sorte fingre. Vi tillod os den luksus at gå hjem til middag kl. 12 og komme igen kl. 13 med arbejdstid til kl. 17, for lærlinge til kl. 17,30, som der stod skrevet i lærlingeloven.

Dagen startede langsomt. Mørup, som var en tro socialdemokrat af jysk afstamning, varmede sig lidt foran kakkelovnen, og holdt et opbyggeligt foredrag om, hvad der havde stået i Social-Demokraten, den fra København. Derimod mindes jeg ikke, at man underholdt sig med egentlig bysladder. Der var dog den lille festlige historie om dyrlægens og skrædderens koner overfor avisen. Dyrlægens kone bankede på hos skrædderen og sagde de ord: Det er *fru* Tofte, *madam* Hertz. Der var forskel på folk. Overfor boede også vognmand Svensson, der havde både hestekøretøjer og lastbil. Vognmanden var svensker og et par af hans sønner var med i forretningen, som bl.a. gjaldt udbringningen af gods m.m.

Der herskede et vist frisprog i sætteriet, mest naturligvis blandt de voksne. Efter datidens skik blev redaktøren kaldt "Fatter" og Mørup som nævnt "Den gamle". Han kaldte så lejlighedsvis typograf Müller for "Baronen", måske fordi denne følte sig lidt finere end de andre. Han var vist kommet fra København og kunne ses i gadebilledet med sin hustru på krum arm. I foråret 1933 skulle jeg aflægge svendep prøve. Der kom to bistre herrer fra Nykøbing F. Den ene var indehaveren af Centraltrykkeriet, bogtrykker Chr. Rasmussen, den anden var Carl Pedersen, redaktør af Stiftstidende. De medbragte nogle manuskripter, som jeg skulle omsætte til sats. En bogside var eksempelvis fyldt med fejl, som jeg skulle korrigere. Og det hele skulle klares i løbet af en formiddag. De to herrer gik op på Freys Hotel, hvor de formodentlig

---

fik en bedre frokost, og kom så tilbage og tog det færdige resultat med hjem. Nogle dage efter fik jeg at vide, at svendeprøven var ”Antaget med Ros”. Det var vist meget godt, når det nu ikke kunne blive til en medalje. Red. Føns var så venlig at skrive det i avisen.

Det kneb med at få svendebrevet. Jeg måtte faktisk ty til et af ministerierne og fik det omsider. Jeg fik ikke brug for det senere. Jeg nåede at få fem ugers arbejde til 56 kr. om ugen og blev derefter fyret. Avisen holdt simpelthen op. Hvad nu? Der var 8-900 arbejdsløse i faget på landsbasis. Min frelse blev den lokale Social-Demokrat. Jeg gik ledig pinselørdag og begyndte hos Allert Christensen lige efter pinse. Han var blevet pålagt som lokalredaktør at ansætte en ung mand, og det blev mig. Ugelønnen var nu 40 kr. stigende med 10 kr. om året i tre år. Allert Christensen var også borgmester og de lokale folk fandt, at der stod for lidt i den spalte, han rådede over i avisen, der delvis blev trykt i Nykøbing F. Det rettede jeg lidt op på. Allert var en venlig mand, og når jeg blev antaget, tror jeg, det hang noget sammen med, at jeg spillede i hans lille hornorkester, der mødtes en gang om ugen i det rummelige kontor på Torvet. Han var måske lidt bange for, at jeg skulle rejse fra byen, så det var om at bevare hans lille ensemble intakt.

Efter halvandet år stak jeg dog af til Nakskov, hvor jeg fik arbejde på bladets hovedredaktion. Min efterfølger hos Allert blev min gode ven Gustaf Malmros, der var blikkenslager, men også kunne spille på horn. Så det hele flaskede sig.

Jeg fik fem gode år i Nakskov. Kom i 1939 til København, i 1945 til Silkeborg og i 1949 tilbage til Nakskov som redaktør af den avis, jeg havde haft mine gode ungdomsår på. Jeg blev borgmester i 1962 og var det til 1985. Men det er en helt anden historie.

Smedelærling i Horreby smedie 1945-1949

Jørn Faber Henriksen

Jørn Faber Henriksen blev født i 1929 i Øster Toreby. Han begyndte som bydreng hos skomageren, og som 13-årig gik han til hånde hos smeden i Øster Toreby, Louis Larsen, hvor han trak blæsebælg og lærte at slå med forhammer.

Jeg kunne lide lugten af kulrøg og at have sorte fingre, men tiden var i slutningen af anden verdenskrig 1945. Og det var vanskeligt at få en læreplads som maskinarbejder. Der var mangel på jernleverancer, og tiden var temmelig usikker. Min far søgte på flere værksteder, og umiddelbart efter min konfirmation stod en læreplads ledig i en landsbysmedie i Horreby midt på Falster. Min far og jeg kørte på cykel derud for at snakke med smeden, og en lærekontrakt kom i stand.

Horreby Smedie som den ser ud i dag

Jeg skulle starte d. 1. maj 1945, og kontrakten lød på 4 år og 3 måneder, og ansættelsen var med kost og logi. Lønnen var 50 kroner det

---

første år, 75 kr. andet år, 100 kr. tredje år og for det sidste år 425 kr. Arbejdstiden var fra kl. 7 morgen til kl. 5 aften. Ugen var på 6 dage, og sommerferie i 14 dage med 1 kr. om dagen i feriepenge. Fra 1. september indtil 1. marts gik vi i teknisk skole i Nykøbing F om aftenen fra kl. 6 til kl. halv ni. Det var en cykeltur på 20 km frem og tilbage. Vi fik fyraften kl. 5, og før vi forlod værkstedet, skulle der ryddes op. Derefter skulle vi vaskes og spise et par klemmer brød og så af sted.

På værkstedet var mester, 2 læredrenge og en ugift svend ansat. Vores logi var et karlekammer i en garagebygning sammen med smedekonens vaskehus, hvor vi måtte vaske os. På værelset var to karlekammersenge (kasmerokker) med hessianmadrasser og hestehårskyner. Et bord, to stole og et stort klædeskab. Der var ingen kakkelovn, og i de strenge vintre var der rim på dynen og på væggen, når vi vågnede om morgenen. På et loftsværelse boede den ugifte smedesvend. Smeden vækkede os kl. 6 om morgenen, hvor vi gik i gang med at hente kul og tænde op på essen, inden vi kom ind i køkkenet og fik havregrød og en kop kogt mælk (der var kafferationering). Kl. halv ni fik vi frokost, et par stykker brød og igen en kop kogt mælk. Varm middagsmad kl. tolv og derefter en times middag. Kl. ca. tre eftermiddag fik vi kaffe med hjemmebagt kage, og til aften smørrebrød. Om vinteren, når vi kom hjem fra teknisk skole, fik vi kaffe med franskbrød. Smedekonen havde tjenestepige, og som regel ved middagstid og eftermiddagskaffetid kom bønder eller tjenestekarle med til bords, hvis de fik skoet heste.

Smedien var med lergulv, hvor vi hvert andet eller tredje år stampede nyt lergulv. Essen var indrettet med elektrisk blæser, essetrug. På væggen var ophængt smedetænger, sænkehammere, hjulmål osv. På en stor træklods lå sænkambolten til udsmedning af runde emner. Ambolten var placeret på en granitblok, og ved oprydning til fyraften skulle ambolten løftes ned fra blokken og rengøres for glødeskaller. En jernreol langs væggen ud mod vejen. Jernreolen tjente tillige som skrivebord for vores dagbøger, hvor vi hver dag skulle skrive, hvad vi havde lavet og hvilke materialer, der var brugt. Filebænken var indrettet med tre skruestik. En skruestik til filearbejde, en skruestik til

---

smedearbejde, og en skruestik ved et mindre elektrisk svejseværk, en transformator. Over filebænken var hylde og ophæng til lokkebroder, dorne, kørnere, gevindbakker, snittappe. Under filebænken var hylde med maskingods, brugte bolte og møtrikker.

I værkstedet var placeret et autogensvejseværk på en transportvogn, en boremaskine og en smergelsten trukket af et forladstøj. Ved boremaskinen var en nedsækning for at kunne bore bolte i pålagte vognringe. Ophængt på en stolpe var påmonteret et specielt trækapparat, beregnet til montering af gummiringe på charabanc og lette kørevogne. I forbindelse med smedien lå et lavloftet beslagskur. Når nye ringe skulle lægges på vognhjulene, brugte vi en hjulplan, som også var henstillet i beslagskuret. På smedepladsen var opstillet harver, plove, radrensere og andre landbrugsredskaber til reparation. Brokkassen var anbragt umiddelbart uden for smediedøren. Loftet med de sortsværtede bjælker hængte faretruende ned og var flere steder lasket sammen med kraftige lasker. På loftet hengemtes meget tungt maskinmateriel. Dele fra gamle lokomobiler, traktordele og gamle cykler.

Tilbygget smedien lå et maskinværksted, hvor der var anbragt en ældre model af en drejebænk trukket af et forladstøj. Drejebænken kunne bruges til at oprette aksler, til at dreje simple bøsninger og andet groft drejearbejde. Værkstedet brugtes til reparation af traktorer, tærskéværker, vogne, biler osv. I værkstedet opbevaredes olietønder, gamle dæk, maskindele og ting til senere reparation. I forbindelse med tilbygningen lå en svinesti og et kulrum. Desuden lå i gården to lokummer, det ene til smeden, smedekonen og tjenestepigen, og det andet til læredrengene og svenden. Bag ved værelserne lå smedens have og en stor hønsegård med plymouthrock-høns, og yderst i gården stod vandpumpen, hvor vi hentede vand, når vi skulle vaskes, og det var yngste læredrengs arbejde at hente vand til svenden og anden læredreng.

Den første dag af læretiden blev jeg sat til at lokke hestesko op. Man brugte fabrikssko, hvor sømhullerne skulle åbnes til sømmene. For at nå op til skruestikken stod jeg på en kasse med en lokkedorn i den ene hånd, en kraftig bækhammer i den anden og en oliepøs til at smøre

---

lokkedornen. Efter de første fire slag var der kommet olie på dornen, og bang der fik pegefingern det første slag. Nå videre, næste gang langfingern, der revnede. Så ind til smedekonen. Jod og en klud på knægten. Efter et knald mere på tommelfingern, begyndte jeg at ramme nogenlunde. I middagsstunden kaldte svenden mig til sig, og med et snuftag blev jeg vippet op og fik dyppet håret ned i essetruget. Til aften skulle ambolten tages ned til rengøring, og til det var købmandslærlingen inviteret over for at se på. For nu at få hjælp til at få ambolten op måtte jeg bruge to kroner, som jeg havde fået som lompepenge hjemmefra til øl. Næste dag kom jeg i en kedelig situation. Smeden sendte mig ned til byens gamle smed, der boede ved siden af mejeriet. Jeg skulle hente en præstepik som den gamle smed havde lånt i smedien. En præstepik er et stykke værktøj til ambolten, en konisk top på en 6-7 tommer til at dreje øjet på en krog eller andet rundt materiale. Den gamle smed var ikke hjemme, og til konen fik jeg fremstammet mit ærinde, hvorpå døren blev hamret i, og der var skideballe til yngste læredreng, der kom hjem uden præstepik. Trediedagen bød på endnu en mandomsprøve. Umiddelbart overfor smedien lå et stort snedkeri med mange læredrenge og svende. Der gik vi over i middagsstunden, og jeg blev præsenteret som den nye læredreng i smedien. Der blev snakket om lidt af hvert, og pludselig tog en af snedkersvendene fra værkstedet en af læredrengene for at rulle ham i en bunke fine spåner. Godt med spåner blev fyldt ned i drengens bukser, og drengen jamrede højlyt til stor grin for selskabet. Inden jeg så mig om, var det min tur, og et par kraftige snedkersvende fik mig nemt lagt på gulvet, hvor jeg fik trukket bukserne ned, og limpotten blev hentet på limovnen, og med penslen blev mine klodser smurt ind i snedkerlim. Limen var halvtynd og størknede meget hurtigt, og det var med tårer i øjnene og små skridt, at jeg kom over vejen til smedien, hvor smeden hidsigt kaldte på os læredrenge. Der skulle slås med to forhamre på en kraftig stålspids til vejtrømlen, der skulle bankes ud. Jeg kunne slet ikke løfte hammeren, og smeden blev mere og mere tosset og ville vide, hvad der var i vejen, fordi min lærekammerat storgrinede. Til sidst fortalte kammeraten, hvad der var sket, og smeden skældte groft ud, hvorefter jeg blev sendt ind til smedekonen for at få vasket snedkerlimen af. Efter næsten en times skrubbet med blød sæ-

---

be og en terpentinklud blev jeg klar igen. Derefter fik jeg fred, min smedeprove var overstået.

Arbejdet i smedien bestod hovedsageligt af hestebeslag. Smededrengen skulle brække gamle sko af og påbegynde udvirkning af hoven. Når smeden havde lagt skoene på, skulle læredrengen nitte op. Benet blev sat op på en trebuk, og sømspidserne skulle nippes af, hvorefter man med hovklingen huggede en rille under sømmet og vejnede det ind i hulningen, så hesten ikke kunne rive sig på løse sømender. Inden man vejnede sømmet brugte man et trækjern, man anbragte på siden af sømmet, hvorefter man med beslaghammeren strammede sømhovedet op under skoen, og derefter pudsede man hoven af for trevler med hovraspen. Senere i læretiden lærte vi at slå sømmene i hoven. Sømmet passedes til med følelse, og med små slag trak man sømmet ud i en passende højde på hoven, og man skulle huske snarest muligt at vejle sømmet. Hvis hesten trak benet til sig, kunne man risikere, at rive bukser og låret. Den faste hov, hvor sømmet skulle igennem, havde en beskeden tykkelse på ca. 10 millimeter. Hvis sømmet kom ind i den bløde del af hoven, blev hesten halt.

Hvis hestene var urolige eller direkte farlige, blev der lagt en bremse på mulen. En bremse var et kort stumt kosteskaf med en slynge af en stump tørresnor. Når den blev strammet om mulen, tænkte hesten mere på smerten end på at trække benet til sig. Hvis en hov var flækket, var smeden ekspert i at bore en nagle i, som blev nittet på begge sider. Eventuel betændelse i strålen, en del af hoven, blev behandlet med lysol, og i nogle tilfælde blev der lagt en gummisål under skoen.

En anden behandling, vi var med til, var at brænde tandkød på hestene. Hesten kunne få et dødkød under ganen og kunne derfor ikke tygge sit foder. To mand holdt en rundstok på tværs i hestens gab, samtidig med at bremsen var påsat. Smeden havde formet et stykke 1 tomme x 1/4 tomme fladjern i en halvrunding, som blev varmet hvidglødende, og i en vældig fart blev jernet trykket op i den beskadigede gane. (Føj for en stank!)

Forhammeren blev brugt til forskelligt smedearbejde: hestesko, hængsler, murstabler, harvetænder, vognringer osv. Et krævende arbejde var

---

pålægning af vognringe. Et flot tilrettet hjul modtog vi fra karetmageren. En ny ring blev opmålt med spærmål, som målte omgangen på hjulet. Spærmålet var en tynd runddel i en gaffel. Til pålægning af ringen brugtes en seksdelt stjerneformet hjulplan. Hjulet blev spændt på seks klodser, og til at trække den stærkt opvarmede jernring på brugtes nogle kraftige spærhager af rør påsat en hage. Godt opvarmet skulle ringen trækkes på hjulet for at krympe sig fast på træfælgen. Pålægning og afkøling skulle gå hurtigt for ikke at svide træfælgen. Alt efter hjulets størrelse blev der boret 6-8 hjulbolte gennem ring og fælg. Ligeledes foregik indsætning af navbøsninger, et præcisionsarbejde, hvor man brugte sækkelærred til at sikre, at bøsningen sad ordentlig fast. Sporing af hjulene blev udført meget præcist med måleværktøj.

Til vognbeslag hørte smedning af beslag for hammeler, svingler, beslag for vognstang en såkaldt brille, hovedboltbeslag, kæpstokbeslag, beslag for langvej, hilter til vognaksler og kantskinner på fjelde og vogsmækker. Et stykke arbejde, som vi udførte, var at lægge bånd på sulekar, lokumsspande og ølbryggekar. Galvaniseret båndjern blev banket konisk og strammet omkring staverne med specielle stemmejern. Et lettere arbejde var at skaffe skovle, spader, roegrebe, haveriver og høtyve. De fleste gårde og huse havde brønd og håndpumpe, hvor der blev skiftet opslidte stempelmanchetter og hjerteklap, en læderklap med kontravægt, som holdt vandet i pumpen, holdt den spædet. Til fremstilling af bygningsbeslag hørte smedning af port- og dørhængsler, dørklinker med vræl og anslag. Tilspidsning af harvetænder, vætning af radrenskær og plovs-kær, så skærene var lette at slibe på smergelstenen. Reparationer af beslag til ko- og svinestalde hørte naturligvis til det daglige.

Op til høstsæsonen blev foretaget udskiftning og reparation af maskindele på slåmaskiner og selvbindere, bl.a. pånitning af nye knivblade, reparation af sejlroller og bindeapparat med knytter og styr til bindegarn. Tærskværker fik udskiftet lejer. Ryster og ilæggerapparat blev påsat nye slagler, og broen blev rettet op og isat nye risttråde. Nye kiler til remskiver blev fremstillet og tilpasset. Sold og sækkeanordninger blev efterset. På halmpressere blev efterset bindeapparat, og nålefø-

---

ringen blev justeret til den rette føring af bindegarn. Remme blev tilpasset træk til el-motor eller traktortræk.

Efter anden verdenskrig, sidst i fyrrerne, da landet fik tilført benzin, skulle de gamle traktorer klargøres. Ikke mange havde en gammel traktor, men i landsbyen var 5 gamle Fordson traktorer, som blev efterset. Motorerne blev startet på benzin med et glødehoved, som blev opvarmet med en blæselampe, og når motoren var varm, blev den slået over til drift på petroleum. Samtidig blev en del biler, Ford 29-30, Chevrolet, D.K.W. osv. taget ned af klodserne, efterset og startet. Det var et spændende arbejde ind imellem hestebeslag og smedearbejde.

En uheldig oplevelse fik jeg med en gammel Fordson Major på jernhjul, som jeg selv havde været med til at sætte i stand. Da ingen andre på værkstedet havde tid, blev jeg sendt af sted med traktoren, for at afleverer den hos bondemanden, som boede på Lidstrupvejen. Af sted gik det ned ad vejen, hvor jeg stolt kunne vinke til bønderkarlene, der arbejdede på markerne. Vel ankommet til gården viste bonden om til et gammelt vognskur. Godt inde i skuret træder jeg koblingen ud for at standse, men ak, koblingen virker ikke, og ganske befippet fortsætter jeg med traktoren op ad væggen, og på et øjeblik holdt jeg inde i kostalden, inden jeg får trukket i stopknappen. Da jeg ryger igennem væggen, får jeg en gammel vognbund ned over mig, men bortset fra en flænge i panden, slipper jeg godt fra det. Hvorom alting er, tager bonden det med godt humør, og efter en behandling med jod og en forbinding om hovedet, kører bonden mig tilbage til smedien, hvor naturligvis helvede bryder løs fra mester. Årsagen til uheldet var en split som ikke var sat i koblingstangen.

Umiddelbart efter krigen var det et sandt kunststykke at lappe cykler og hjul til gummivogn eller bil. Ingen nye dæk kunne fremskaffes, og var de nye, var det celluldsdæk, der ikke var meget beventd. Kunsten var at klippe lapper til og lægge under de slidte huller i dækkene. Når hjulene skulle pumpes, røg dæklapperne nemt væk fra hullerne, og slangen sprang med et brag. Sulution kunne ikke købes, men blev lavet af rågummi opløst i benzol.

Naturligvis i takt med udviklingen kom en del rørarbejde på gårdene og mejeriet. På gårdene blev opsat elektriske pumper med hydrofor. Også centralvarme vandt indpas med støbejernskedler til brændefyr. Gevindskæring var en kattedpine. Gevind blev skåret med faste bakker, der var temmelig slidte, og en kæmpeklub til 2 tommer rør, der skulle trækkes af to mand. Til smøring blev brugt fiskeolie, der naturligvis stank ad pommern til. Badeværelser og toilet blev også etableret hen af vejen. Ved nedgravning af septiktanke blev der, for at få dem i gang, nedkastet en selvdød høne. Når bønderne konkurrerede om først at få lavet bad og toilet, kom de i smedien: ”hva’ sme’, hva’ ska’ det koste og få maskinlokum?” Nogen fik lavet bad og toilet, og brugte alligevel grebningen i stalden.

Et specielt arbejde bestod i pålægning af gummiringe for lettere charabanc- fjeder- og jagtvogne. I gummiringen var to huller, hvori der blev trukket to specielle ståltråde. Når ringen var målt ud med en speciel strækprocent, blev hjulet spændt op i en trækanordning med et håndhjul til opstramning af gummiringen og de to isatte tråde. Når opstramningen var udført, var en åbning på ca. 5 tommer i gummiringen, og trådene var blotlagt. I åbningen blev de to tråde tilpasset og skærpet til svejsning. Derefter blev gummiringen beskyttet med asbest, og derpå blev trådene slagloddet med messingtråd og salicylpulver. Når processen var overstået, var det lærlingens arbejde med en håndhammer at strække åbningen på plads, så ringen sluttede tæt sammen.

Et arbejde som lærlingene ikke var særlig vilde med, var rensning af mejerikedlen. Arbejdet foregik to gange om året og var natarbejde. Kedlen blev slukket kl. ca. 12 middag og tømt for vand. 2-3 timer efter kunne mandedækslet fjernes, og i hullet blev sat en ventilator til at nedkøle kedlen. Vi gik tidligt i seng og blev purret af mester ved 12 tiden om natten. Kedeltemperaturen var nu ca. 40-45 grader. Vi blev udstyret med et par gamle kedeldragter og gummisko og så ned i kedlen. Vores arbejde bestod i at hente slam op fra bunden af kedlen. Med fejeblade skrabe vi slammet op i nogle spande, som blev rakt op af mandehullet til mester, der var for tyk til at komme ned i kedlen. For at få fat i slammet skulle vi krænge os ned under trækkanalen, der var riflet. Når slammet var bragt op, skulle vi med nogle skrabere rense si-

---

derne og naglerækkerne. Den tyndeste af os læredrenge skulle være nederst under trækkanalen for at få slammet op, og man skulle bestemt ikke lide af klaustrofobi. Ca. 15 minutter kunne vi være nede i kedlen, så var det op for at køle af. Vi skulle være færdige med arbejdet til kl 7 morgen, hvor fabrikstilsynets repræsentant kom for at tilse tæring på naglerækkerne, som vi havde rensset med pikhammer og skraber. Belønningen var, at vi frit kunne drikke det mælk, vi havde lyst til. Vi foretrak at blande kærnemælk og fløde, det var særdeles velsmagende. Efter et bad i mejeriets baderum fik vi fri resten af dagen.

Et andet arbejde gik ud på at ringe tyre, først som medhjælper, senere skulle vi selv klare opgaven. Til brug ved arbejdet var vi udstyret med et kort spyd, en slags syl, hvormed vi skulle stikke hul til ringen i den bløde del af snuden på tyren. Til brug for at lave hullet brugte vi en kløftet tang, hvor vi kunne stikke spydet igennem kæberne på tangen. Tyrene måtte ikke være for store helst ikke ældre end trekvart til et år. Først og fremmest skulle der i stalden med reb lægges en stærk tøjring, så det var muligt at styre tyrens temperament. Som regel sørgede bonden selv for tøjringen. Når tyren var sikret, gjaldt det om at få et sikkert tag med tangen i tyrens næse ved den yderste bruske. En regel gjaldt, at havde man fået fat, måtte man ikke slippe taget. Som regel var der en dårlig belysning i stalden, så udstyret med en cykellygte mellem tænderne havde man tangen i venstre hånd og spydet til at stikke hullet for ringen i højre hånd. Arbejdet skulle gå hurtigt, så snart spydet var trængt igennem og drejet rundt et par gange, smed man spydet, og bonden rakte ringen, der var formet som en nøglering med en lille skrue til fastspænding, som bonden også rakte til. Så snart ringen var drejet ind, kunne man med højre hånd isætte skruen og med en skruetrækker stramme skruen til, idet ringen hvilede på tangens skaft. Arbejdet var i bedste fald overstået på mindre end et minut. Ved urolige tyre var det noget af en dyremishandling.

I Spanien går man til tyrefægtning. I Danmark kan alting ske, hør bare her!

Grev Horn var en særpræget bonde, der kunne have en æske snus i munden på en gang. Han var ejer af en dejlig trelænget gård i nabo-

---

landsbyen. Grev Horn var kvægavler, og havde mange flotte køer og kalve.

En dag blev jeg sendt af sted fra værkstedet til Grev Horns gård, hvor der skulle ringes 4-5 tyrekalve. De første 4 tyre var en passende størrelse, og arbejdet gik hurtigt. Den femte tyr var over et år gammel og temmelig voldsom. Jeg var ikke spændt på at ringe den, da det var en gammel lavloftet stald med nogle dårlige bindsler, og det var vanskeligt at lægge en ordentlig binding med rebet. Jeg protesterede og bonden blev sur og kaldte mig for en "nufas". Han skulle fan' me nok binde den, bare jeg ville ringe den, men han kunne ganske enkelt ikke styre den tyr. Det endte med, at jeg, for ikke at tabe ansigt, gik med til at ringe den skøre tyr. Bonden surrede tyren til en lodret stolpe, og jeg fik fat i næsen. "I guder, hvor den tyr blev tosset". Den tog nogle tag, så det rystede i hele stalden, og kalkpuds og halm dryssede ned over os fra loftet. Bonden strammede rebet og svedte bravt, medens jeg holdt fast i tyrens næse med tangen og var ved at blive kvalt af den forbandede cykellygte, jeg havde i munden. På et tidspunkt var tyren tilpas rolig til, at jeg kunne stikke hullet og få ringen i og låst den. Under nogle kæmpe snøft fra tyren fik bonden løsnet rebet, og jeg befriede den for tangen. Grev Horn havde tabt kasketten og fået en ordentlig bule i panden, "satan til tyr, man har gået og fyldt ædelse i". Tyren prustede og vendte det hvide ud af øjnene og gled langsomt ned i grebningen. "Nu er den dæl'me blevet træet" sagde Grev Horn, medens jeg samlede mit værktøj sammen, som var spredt over hele stalden. Det stod mig hurtigt klart, at tyren var ved at dø, og da jeg fik sagt det, brød helvede løs. Grev Horn for ud af stalddøren, råbte og skreg: "Den helvedes tyr, og din elendige smed, hvor er kællingen, ring for satan til politiet". Nu havde han mistet kiloprisen på en dejlig tyr, og jeg havde mistet lysten til nogensinde mere at ringe tyre. I en fart kom jeg på cyklen og kørte hjem til smedien. Sådan gik det til, at jeg slog en tyr ihjel med de bare hænder.

Til tider kom dyrlægen i byen op i smedien for at låne en læredreng til medhjælp, når han kastrerede heste. Han havde et seletøj, som blev lagt på plagen, og med et snuptag blev den kastet på jorden. Nu var det læredrengens opgave at række ham værktøjet til kastrationen eller være ved hovedet med en tot vat overhældt med æter, som blev brugt til

Smedeparret og artiklens forfatter

bedøvelse, når dyrlægen var klar. Bonden selv rakte værktøj til dyrlægen og jeg tog hovedet og vattet. Plagen var meget urolig med sit hoved, og jeg havde meget besvær med at styre det og vattotten. På et tidspunkt fik jeg snuset for meget til totten og farvel og tak, jeg faldt i søvn ved siden af hesten. Et kvarter efter vågnede jeg op liggende på græsset, og operationen var overstået. Nu stod bonden og dyrlægen og grinede smørret og dyrlægen sagde: ”Du var sandelig til stor hjælp dreng, nu må du se at få brækket dig færdig, inden

vi kører hjem”.

Smeden var brandfoged. En gang om året, blev den hestetrukne sprøjte trukket ud af brandhuset ved gadekæret. Pumpen var placeret i et stort trækar og blev betjent med et dræsinegreb til fire mand. Pumpen og slanger blev afprøvet og nye manchetter påsat pumpestemplet. I landsbyen var også en snefoged, der bestemte, hvem der skulle ud for at kaste sne i de strenge vintre i slutningen af fyrrerne. Fra smeden var det altid smededrengene, der blev sendt afsted. Det var en kold fornøjelse, men vi fik gerne en snaps af de voksne snekastere og hørte mange hi-

•

---

strier. Hele holdet blev også flere steder inviteret ind på kaffe og hjemmebagt kage.

Hos smedekonen var det et godt madsted, hvor bønderkarlene gerne ville med ind at spise til middag. Spændende datoer var 1. maj og 1. november. Der blev skiftet piger, og mange bønderkarle kom i smedien for at spørge os, hvordan folkene levede på de forskellige gårde. Det var som sagt et godt madsted hos smeden, men det at bo sammen med andre var problematisk, der var meget drilleri og mobning.

16 år og aldrig kysset. Nu var det på tide, at jeg fik en kæreste, mente min lærekammerat, som var byens storcharmør. Vi måtte gøre noget, og han foreslog, at vi inviterede en af hans piger ind på værelset, så jeg kunne overvære charmetesten siddende i klædeskabet. Næste aften var det hele sat i scene. En tjenestepige i byen, der var lun på min lærekammerat, skulle besøge ham på værelset, og jeg skulle i kærlighedsskole i klædeskabet. I klædeskabet opbevarede vi en sæk brænde til kakkelovnen. Desuden var bunden af klædeskabet fyldt med tomme flasker fra en hyggeaften sammen med købmandslærlingen. ”Jeg henter pigens, og du sætter dig ind i skabet og holder ørerne åbne”. Som sagt så gjort, jeg tog plads på brændesækken, kammeraten låste døren og hentede pigens. Der blev leget kilde-kysseleg i hans seng, jeg lyttede til de mange lyde. Ih-åh-tihi- nej-nej lad vær osv. Tiden gik, og jeg blev temmelig øm i bagperronen af at sidde på brændesækken, og flaskerne i bunden blev mere og mere urolige. ”Hvad er det”, råbte pigens, efter noget larm fra skabet. ”Åh, det er bare en mus i skabet ” råbte kammeraten og gav skabsdøren et ordentlig spark. Åh nej, det blev værre og værre for mig at klare kærlighedsskolen. Uha nu kom et inddeklemt host fra indelukket. Efterfølgende en lang tavshed fra de forelskede, og så skete det, man kunne frygte. Atjuss- - - et kæmpe nys fra skabet, og derefter min kammerats desperate spark på skabsdøren. Det var godt nok for meget for pigens. Hun for op og råbte: ”Hvad fanden er der inde i det skab?”. Hun fløj ud af døren, og dermed var kærlighedsskolen forbi. ”Tusind tak for det”, og nu kunne jeg selv gå på jagt, hvad der også senere lykkedes. Selvfølgelig blev traditionerne ført videre til andre nye lærlinge.

Som afslutning på læretiden blev der aflagt en svendeprøve. Skuemestrene, en repræsentant fra smedemester foreningen, og en repræsentant fra smedeforbundet mødte op om formiddagen for at stemple det jern, som skulle anvendes til prøven. Min prøve bestod i at beslå en dobbelt vognhammel. Desuden skulle der smedes og hærdes en dorn og en mejsel, som skulle afprøves af skuemestrene ved bedømmelsen. Sent på eftermiddagen mødte skuemestrene op for at bedømme svendestykket. I mit svendebrev kom til at stå ”bestået vogn- og beslag-smed”. Min lærekontrakt lød på 4 år og tre måneder. Den 1. august 1949 var min læretid udstået, og med 425 kr. på lommen flyttede jeg hjem til mine forældre, og efter en kort ferie fik jeg arbejde på Sukkerfabriken Nykøbing.

Min tid som sildefisker i Østersøen i 1942

Tormod Nielsen

I august 1942 var der en tid , hvor jeg som tømrer var uden arbejde .Min far tilbød mig at komme med som 3. mand ved sildefiskeri i Østersøen, og det sagde jeg ja til. I krigsårene 1940-1945 drev min far og min bror sildefiskeri i Østersøen fra Stubbekøbing. Dette fiskeri varede 2-3 måneder. Der var som regel gode penge at tjene, selv om der var maksimalpris på sild – 14 kr pr 20 kg. Da bæltfiskeri var forbudt i krigsårene, var der flere både fra Skælskør, der deltog i sildefiskeriet fra Stubbekøbing.

Inden jeg tog af sted, måtte jeg først anskaffe mig et sejlpas på politistationen. Sådan et pas var en betingelse for at fiske udenfor et bestemt område af Smålandsfarvandet. Jeg tog toget til Stubbekøbing. Banegården lå næsten nede ved havnen , og jeg kom hurtigt om bord i min fars kutter ”Ketty ”.

Havnen var fuld af såvel lokale som fremmede både. Foruden som nævnt fra Skælskør var der mange fra bl.a. Bagenkop, ja der var også enkelte fra Bornholm. Der kunne være 75-100 både i havnen på en gang . På hver båd var der 3 mand, og da fiskeriet blev drevet om natten, var der et sandt folkeliv om dagen på havnen.

Jeg var som sagt hyret som 3. mand , og det tilfaldt mig at lave maden om bord .Da det tit var uroligt vejr, var det ikke altid en lige nem opgave .

Tilberedningen af maden foregik, medens vi sejlede ud til fiskepladserne, der lå 2 - 3 timers sejlads ude i Østersøen. Jeg kan endnu huske en dag, hvor min far havde købt ål, som vi skulle have at spise til aftensmad. Der var den dag også ret megen søgang, så jeg måtte ligge på knæ og prøve på at holde på primusapparatet, ålene og stegepanden. Men trods alt fik vi noget at spise.

Når man skulle på fiskeri, måtte man til et kontor på havnen for at få et stemplet bådpas og sejlpas, så der var kontrol med, hvem der sejlede

---

ud og ind. I 1942 blev denne kontrol foretaget af det danske politi, dog var det under tysk opsyn .

Stubbekøbing havn

Vi sejlede så ud, selv om det var uroligt vejr og kom til pladsen, hvor min far mente, vi skulle fiske fra. Da vi havde drivgarn, begyndte vi så at sætte garnene. Vi fiskede med 35 - 40 garn á ca. 20 - 25 meter, så det blev i alt en strækning på ca. 1 km.

Da det var under mørklægningen, måtte vi ikke have lys på båden undtagen i lukafet, der jo næsten var lystæt. Når garnene så fiskede, og vi drev med vind og strøm, kunne min bror og jeg sove .

Far holdt vagt for at holde øje med garnene, så vidt som han nu kunne under de vanskelige forhold.

Når garnene så skulle hales, startede far motoren, og indhalingen kunne begynde. Min bror trak garnene ind, og jeg stuede dem. Var der rigtig meget vind og sø, blev vi bundet til masten med en livline. Så var det spændende at se, hvor god fangsten var, når vi kom i havn. Det

---

var med at stuve garnene godt, så sildene var nemme at pille af. Jeg kan fortælle om et døgn i hårdt vejr. Vi var 5 både, der var taget ud fra Stubbekøbing. Der blev sat garn i Hjelmsbugten ved Møn. I stedet for at vi skulle drive fra land, drev vi imod land, så vi måtte hale garnene ind igen. Det blæste, så vandet røg, og jeg havde svært ved at se min bror, der stod oppe i forenden af kutteren. Samtidig kom der en tor-denbyge, så lugerne til dammen blev slået af. Jeg måtte lægge mig ned og holde fast ved lugerne, indtil vi havde taget så mange garn ind, at lugerne kunne holdes på plads ved garnenes vægt. Efterhånden blev vejret roligere. Jeg måtte sørge for at stuve garnene godt, da far havde bestemt, at vi skulle gøre et nyt forsøg et andet sted.

Det var ret tidligt på aftenen, så vi satte garnene igen uden uheld. Me-dens vi halede garnene ind anden gang, kom en af de lokale fiskere op på siden af os og fortalte, at han havde mistet 38 garn, og om vi ville være med til at søge efter dem. Vi var med i eftersøgningen i 4-5 ti-mer, men uden resultat. Til sidst var vi nærmere Sverige end Danmark.

Så langt øjet rakte var Østersøen mælkevid af udvaskninger fra Møns klint. På hjemturen mødte vi en fisker fra Hårbølle. Han sejlede os i møde med en tønde brændstof i tilfælde af, at en af os var ved at løbe tør. Det viser noget om det sammenhold, der var fiskerne imellem. Vi havde ikke haft det store udbytte af vore anstrengelser med at sætte garn 2 gange, der var ca. 12-15 kasser sild.

Man oplevede så en stor solidaritet fiskerne imellem, idet flere fiskere kom med garn til den skadelidte, så han kunne fiske videre.

Når man kom i havn om morgenen, skulle man igen melde sig til vagtkontoret. Derefter kom "sildekonerne" for at tilbyde deres hjælp med at pille sild af garnene, selvfølgelig helst hos de fiskere, der hav-de store fangster.

På et tidspunkt var far taget hjem til Skælskør. Han ringede en dag og sagde, at min bror og jeg kunne tage ud at fiske alene. Det gjorde vi, og der var et meget fint fiskeri i tre dage. Da min far fik det at vide, skyndte han sig til Stubbekøbing.

Desværre blev min bror syg, og efter lægeordination måtte vi sejle hjem til Skælskør. Da vi skulle passere Storstrømsbroen, skulle vi sejle igennem det midterste brofag, da de andre fag var minerede.

Inden man passerede, skulle man melde sig til en dansk toldkrydser.

Vel hjemme i Skælskør kom andre fiskere og fortalte, at der ved Sevedø var minesprunget to galeaser, ikke langt fra , hvor vi passerede. Vi havde godt nok observeret vrage længere inde, men vi holdt os til sejlrenden. Min tid som sildefisker varede ca 1 måned. Så var der igen arbejde som tømrer til mig, og det var jo det, jeg helst ville beskæftige mig med. Jeg var som sildefisker blevet en stor oplevelse rigere, og indtjeningen, ja den var ganske god.

Nogle træk fra livet i Smalby i 1933

Erik Nielsen

Erik Nielsen, Karleby fortæller om, hvordan det var at være 10 år i Karleby i 1933.

Erik Nielsen fortalte i Årsskrift 1997 om starten på Motorcykelmuseet, som han fik oprettet i 1977.

På den grund, hvor jeg bor i dag, lå der i 1933 et gammelt stråtækt bindingsværkshus, som var bygget i 1855.

Min far købte huset i 1920. Mine forældre var blevet gift i 1919. Far byggede så malerværkstedet, og der blev også foretaget en del forandringer på selve huset. Se, når man skal fortælle lidt om det, som det var for 64 år siden, så er der meget, som er forandret. Som nu færdselsmidler. I 1933 gik man meget mere end i dag. Ældre mennesker, og det vil sige folk på 60 år og derover, så man aldrig på cykel. Skolebørn gik for største parten på deres ben. Kun skolebørn fra udflyttergårdene og Skovhusene kom på gamle cykler.

Karleby Brugsforening

Når vi skulle på indkøb i Brugsforeningen, ja, så gik vi på vore ben. Gårdejerner og husmænd, der havde heste, kom kørende med deres fjedervogn. Der var vel i Karleby, Smalby, Tunnerup og Karleby Udflyttere omkring 16 biler, men en bil

---

blev skam ikke brugt til at køre til Brugsen eller købmanden i. Nej, der brugte man selvfølgelig hest og vogn.

Vi havde jo også Stubbekøbing-Nykøbing-banen. Karleby station lå ganske vist i Eged. Man kørte med motortog, men hvis der var meget gods, så damplokomotiv.

I den tid, hvor sukkerfabrikken i Nykøbing arbejdede, kørte der mange roetog. Disse vogne med sukkerroer blev læsset om dagen, kørt til fabrikken og kom tilbage med sukkerroeffald i løbet af natten. Så var der liv på stationspladsen.

Mon jeg ikke skulle fortælle lidt om, hvorledes livet formede sig dengang.

Handlende.

Vi boede ikke ret langt fra Karleby mejeri og næsten nabo til Smalby smeden. Om morgenen kunne man altid høre, når smeden begyndte sin arbejdsdag, fra hammerslag på ambolten til hans sang. På mejeriet kunne man høre, at de skramlede med mælketønderne, og så var det dag.

Ugens dage gik jo noget anderledes end i dag. I alle mine drengear kom der 3 brødmænd med friskt brød - hver 2 gange om ugen. Det var bager Kepp i Horreby, Jappes mølle og Fællesbageriet, der sørgede for det daglige brød. Det var selvfølgelig varmt nybagt brød, de kom med.

Slagter Hansen kørte kødtur en gang om ugen, og Karl Fisker og sommetider Valdemar Fisker kom med nyfanget fisk en gang om ugen. Når der var mange sild eller makrel, så kom de med nyrøget sild eller makrel sidst på eftermiddagen.

Hvor smagte sådan en varm nyrøget sild dog godt. Nej, det var slet ikke så ringe at bo i et landsbysamfund dengang.

Mejeriet havde jo en mand, der kørte og solgte mælk, smør, ost og fløde. Han kom hver dag om sommeren og hver anden dag om vinteren.

Skolen.

I skole var vi hver anden dag. Der lærte vi temmelig megen religion. Salmevers og katekismus skulle kunnes udenad, ellers kunne det gå ud over frikvarteret, for læres skulle de vers.

Vi lærte at skrive og læse lidt, danmarkshistorie og meget lidt geografi. Derudover sang vi morgensang. Det var salmer, og når vi fik fri kl. 15.00 sang vi en aftensang. Det var fædrelandssange.

Karleby Skole

Når en af eleverne havde fødselsdag, delte han bolsjer ud, og skolelæreren læste en historie, inden vi fik fri. Men når han holdt fødselsdag, fik vi chokolade med nybagte boller til, og han spøjte med os og ville have, at en af drengene eller pigerne skulle læse en historie for ham. Det lykkedes ikke for ham, så han læste for os, og vi fik tidligt fri.

Søndagsskole.

Vi havde juletræ i skolen hvert år på den sidste dag inden juleferien, og juletræ i præstegården for søndagsskolebørn. Det var præstefruen, der holdt søndagsskole. Vi havde en lille salmebog, og sang et par salmer. Derefter læste hun noget for os om missionsarbejde, og vi sang en salme til. Derefter var der vel gået en time, og vi kunne gå hjem.

Om sommeren var søndagsskolens børn på besøg i præstegården. Vi så det store hus indvendigt. Der var, så vidt jeg husker, 14 forskellige rum, foruden kapellanfløjen.

Højst halvdelen af rummene var møbleret, så der var gode muligheder for at lege gemmeleg, men det bedste var den store have med mange snoede gange, blomsterbede og mange gode frugttræer.

Pastor Larsen havde en søn, der hed Johannes. Han var på alder med mig, så måske derfor kom jeg til at kende præstegården og den store have særligt godt. Der kommer mange oplevelser frem i min erindring nu, da jeg sidder og mindes den gamle tid.

Men der var nu særligt 2 store begivenheder, som gentog sig hvert år. Det var skoleudflugten om sommeren og juletræsfesten i forsamlingshuset.

Skoleudflugten

Jeg vil prøve at beskrive en skoleudflugt i 1933. Den gik til Stubbekøbing i bil. Alle bilejerne i Karleby og Tunnerup stillede deres biler til rådighed, dog med ejeren af bilen som chauffør. Disse udflugter var altid med et par yngre koner, der ville have, at vi børn skulle lege sanglege på græsplænerne, men vi drenge forsvandt op i byen, for der var meget, som skulle ses. Der var store forretninger, hvor der solgtes brædder, tømmer, mursten og kloakrør.

Så var der nogle store kalkgruber, som vi blev jaget væk fra, selvom vi bare stod og snakkede om, om kalken kunne bære, hvis man altså prøvede at gå på den. Det blev så ved snakken, og det var nok det bedste.

Der var et værtshus, hvor de havde en stor papegøje, som kunne tale. Det var hos Niensens Minde. Papegøjen sad på en stang ude i gården, og vi fik besked på at passe på fingrene, når vi fodrede den med bolsjer, som den gerne ville have. Den spiste også flødekarameletter, men en flødekaramel kostede 2 øre, så dem fik fuglen ikke mange af.

Nu kunne vi så se ned til havnen. Der måtte vi ned for at se på skibe, og der var et skibsværft, hvor der som regel altid var trukket et skib op til reparation, og samtidig blev skibet malet, og masterne blev skrabet af og ferniseret. Der var virkelig noget at se på. Der var et bådebyggeri, som var rigtig interessant. De havde en bloksav, som de skar træstammer op med, og der var en bådebro, men der måtte vi ikke komme. Skidt med det. Der lå nogle gamle joller og pramme på land, og dem måtte vi undersøge og kravle op i, så meget vi lystede.

Nu vil jeg lige fortælle, at påklædningen til skoleudflugt, for drengenes vedkommende altid var almindeligt skoletøj. Pigerne var derimod i nye sommerkjoler, og som følge deraf havde pigerne ikke mulighed for at lave sjov sådan som vi drenge. Så de gik hen og så på vinduesudstilling i byen.

Fra bådebyggeren skulle vi altid hen og se den gamle vandmølle ved "Stampen". Det var en mærkelig gammel bygning, der lå halvvejs nede i jorden, en virkelig seværdighed.

Dette eftersyn af Stubbekøbings seværdigheder havde taget noget tid, så vi vendte tilbage til pavillonen, og det var blevet lidt sen spisetid, så madkurvene var fundet frem, da vi kom.

Og efter vi havde givet vores hænder en måske ikke særlig grundig afvaskning, så var det spisetid. Appetitten fejlede ikke noget. Det ene stykke smørrebrød efter det andet forsvandt, skyllet ned med gul eller rød sodavand, 7-8 stykker brød var spist på forbavsende kort tid. Så blev der spurgt, hvor vi var henne, da der skulle drikkes eftermiddagskaffe. Ja, vi var da nok nede ved havnen. "Det var kedeligt", siger så en af konerne," for jeg havde en hel kurvfuld æbleskiver med, som I skulle have haft til kaffen".

”Tror I, at I kan spise nogen æbleskiver nu?”. Ja se, det kunne vi da alle sammen, og disse æbleskiver, som vi dyppede i stødt melis, smagte vel nok godt. Da vi havde spist, fik vi at vide, at nu måtte vi blive i nærheden, for vi skulle snart hjem.

Vi kunne lige nå hen hos Slikmutter og få brugt de sidste penge, og en tur ned til Hjertesøen og beundre de smukke åkander, som lå og blomstrede oven på vandet. Så begyndte de at tude med bilhornene, og så var det med at komme til vogns, for nu skulle vi hjem. Men det havde været en god udflugt. Det var vi alle enige om.

Og på hjemvejen fortalte vi lidt om vores oplevelser i byen.

Der blev råbt hurra for Stubbekøbing, da vi kørte, og for skolen, da vi kom til Karleby.

Juletræsfest i Forsamlingshuset

Den anden store årlige begivenhed, var juletræsfesten i Karleby Forsamlingshus. Det var Husmandsforeningen og aktionærene for Forsamlingshuset, der stod for festen, som startede med, at nogle gik med lister og samlede ind til juletræ. Disse listepenge blev så omsat til juletræsdynt, og der var godteposer til alle børnene og til gamle enlige, som havde givet på listen.

Til juletræsfesten skulle vi altid have vores stadstøj på. Der var kun to gange om året, hvor det blev brugt. Når der var eksamen i skolen og til juletræ i Forsamlingshuset.

Se, det man som ti-årig forstod ved stadstøj, det var selvfølgelig matrostøj, syet af noget mørkeblåt tøj, der vist hed Serges. Selvfølgelig med stor krave på blusen. Al anden form for fint tøj var helt utænkeligt. Pigerne var skam også fine i nye kjoler, silkesløjfer i fletningerne osv.

Men alle mændene var i hvidt kravetøj. Og i 1933 brugtes det endnu med disse lange diplomatfrakker. Selvfølgelig var der nogle små drenge, som ikke var i matrostøj, men det tog vi 10 års drenge nu let på, for sådan nogle små unger på 5 til 7 år havde selvfølgelig ikke forstand på,

---

hvorledes det anstod sig med hensyn til påklædning ved festlige lejligheder. De havde da tiden for sig.

Vel ankommet til forsamlingshuset, samledes vi i den lille sal og forstue, indtil der blev åbnet ind til den store sal, hvor juletræet stod. Det var stort, 4-5 meter højt, smukt pyntet og med mange lys på. Vi børn blev stillet op i to ringe om juletræet.

Derefter stod træskomageren op på en talerstol og bød forsamlingen velkommen. Der var fuldstændig ro, mens han talte, og da han var færdig med velkomsten, ønskede han alle en god fest. Så var det skolelærer Jensens tur. Han spillede på sin violin, og vi sang først nogle salmer og til sidst Højt fra træets grønne top, stråler juleglansen. Der blev sunget godt af såvel børn som voksne, for disse sange og salmer kunne vi alle sammen helt udenad.

Efter at have gået om juletræet, blev der delt godteposer ud. I denne pose var der en appelsin, 2 små æbler, nødder, konfekt, bolsjer og chokoladefrøer og en knallert. Disse poser blev delt ud til hvert barn, men også de gamle enlige, som havde givet på listen, fik hver en pose, og det var de tilsyneladende glade for, men der blev heller ikke gjort meget for de gamle i 1933. Lidt efter vi havde fået vores julepose, blev der dækket kaffebord, og vi fik kaffe med wienerbrød. Det var ærligt talt godt at skylle halsen, og vi drak da alle to kopper kaffe.

De voksne holdt sig for det meste inde i den lille sal, og der blev røget tobak. Men se klokken var blevet over 9 om aftenen, og de unge fra gårdene og husene var begyndt at komme, for der var julebal for ungdommen fra kl. 10, så børnene forsvandt hjemad.

Men vi var da godt trætte, så vi ville gerne hjem og til ro. Og vi syntes alle, at det havde været en stor oplevelse at have været til juletræ, for der var da en del af forældrene mødt, og alle 4 skoleklasser. Så godt som fuldtallige var vi mødt op til denne store aften. Jeg tror ikke, at alle børn havde juletræ hjemme. Jeg ved, at der var nogle børn, hvis forældre var polakker. De var katolikker, og disse børn kendte ikke juletræ som os andre.

Syskolerne på Det Classenske Fideicommiss' godser på Falster.

Frits V. Larsen

Skovfoged Frits V. Larsen er blevet opfordret til at skrive syskolernes historie. Han har valgt at gøre det ved at gengive godsforvalters Velschous redegørelse fra 1917, hvor syskolernes historie og tilstand i 1917 beskrives.

Redegørelsen er suppleret med Skovfoged Larsens forklaringer (*indsat i parenteser*) og syskolernes historie fra 1917 til de bliver nedlagt.

Den 19. Juni 1917 tilstiller godsforvalter J. Velschou på opfordring fra direktionen denne nedenstående redegørelse vedr. de i overskriften nævnte syskoler.

De ældste syskoler er syskolerne i Moseby og i Horbelev, der oprettedes henholdsvis i 1829 og 1830 under navn af spindeskoler, vistnok på foranledning af præsterne.

Moseby syskole skal som sagt være oprettet i 1829, uden at der kan oplyses noget nærmere herom. (*Ifgl. Andre oplysninger blev syskolen i Moseby oprettet ved et samarbejde mellem professorinde Smidt og H.P. Classen, og professorinden ledede til at begynde med undervisningen. Det fremgår ingen steder hvor længe, men Fideicommisset støttede fra begyndelsen skolen økonomisk*)

I 1849 blev der bygget et hus på 5 fag til syskolen på samme sted, hvor syskolen endnu er. Lærerinden (*Syskolelærerindens navn var Amalie Julie Marie Meyer, hun var datter af jordmoderen i Åstrup, uddannet syerske og på det tidspunkt 30 år*) fik den gang i årlig løn 40 rdl. og 4 fv. brænde foruden fri bolig.

Skolen blev ophævet i 1856 og lærerinden afskediget på grund af en brøde, som dog ikke er nærmere angivet. (*I 1856 sker det ulykkelige for denne kvinde, at et forhold mellem hende og en ungkarl Peder Rasmussen i Moseby medfører, at hun bliver gravid.*

Lærerindens fortvivlede situation beskrives vel bedst ved at gengive nedenstående skrivelser, som findes i arkivet på Corselitze.

Skrivelse sendt til P.H. Classen gennem pastor Heineth, Moseby.

Moseby den 13 august 1856.

Da jeg for Øjeblikket seer mig i en forfærdelig trykkende Stilling, og seer min Fremtid saa mørk i Mørke. Saa beder jeg Dem undskylde mig, at jeg vover at skrive Dem til, da alle haver forladt mig saa haver jeg ingen at henvende mig til uden Dem. De er den eneste der kan hjælpe mig, min Brøde er stor og utilgivelig, men jeg haaber dog ved Gud at den maaske kunne blive tilgivet mig, jeg bønfaller Dem om jeg maatte komme til at tale med Dem om muligt skulle være at De kom til Præstegaarden. De har havt medlidenhed med saa Mange, saa jeg beder Dem at tilgive mig og være medlidende imod mig.

Deres underdanigste Tjenerinde

Amalie Meyer.

Til Jfr. Amalie Meyer, Moseby.

I Gjensvar på Deres Skrivelse til mig af 13. De f. M: meddeles herved, at jeg selvfølgelig med megen Beklagelse har erfaret de Omstændigheder, ifølge hvilke Deres Bestilling som lærerinde ved Moseby Sy-skole herefter må ophøre, så at jeg herved må anmode Dem om, uophørlig at aflevere Protokollerne til Hr. Pastor Heineth, som ifølge min Anmodning straks derefter vil bekjentgøre for de Paagjældende, at Skolegangen hermed ophører.

Hvad Fremtiden for øvrigt angaaer, da skal jeg for Tiden indskrænke mig til at meddele Dem, at jeg intet kan have imod, at De for det første forbliver i Deres nuværende Bolig, kun at jeg på ingen maade kan til-

---

lade, at De fremdeles modtager dersteds de Børn, der hidtil have plejet at søge Syskolen, og at De i ethvert Tilfælde maa være forberedt på at fraslytte bm. Bolig inden førstkommende 1. Maj i det seneste. – Deres løn skal blive Dem udbetalt indtil dette aars udgang.

Jeg skal intet have imod at tale med Dem, naar jeg kommer til Præstegaarden, men for øvrigt skønner jeg ikke rettere, end at De lige saa godt skriftligt som mundtligt vil kunne udtale hvad De maatte have at meddele mig.

Corselitze Godskontor den 14. De Septb. 1856 – Classen.

Ved herhos at fremsende en Svarskrivelse til den hidtil værende ved Moseby Syskole, Amalie Meyer, tør jeg nok bede Hr. Pastoren, som stedse har viest bemeldte Skole en virksom Interesse, at ville godhedsfuldt – efter Gjennemlæsning – meddele Amalie Meyer samme, og overensstemmende med mb. Skrivelses Indhold endvidere at ville modtage Protokollerne samt meddele de Paagældende det Fornødne, for at skolegangen herefter og indtil videre kan aldeles ophøre.

Lærerindens Skrivelse til mig har jeg ikke anset det nødvendigt at lade følge, da Hr. Pastoren jo er bekendt med sammes bedrøvelige Indhold.

*Med særdeles Højagtelse ærbødigt og forbindtligt
Classen.*

Velærværdige Hrr. Pastor Heineth.

I en senere skrivelse til Amalie Meyer meddeles det hende, at hun vil modtage en årlig understøttelse på 8 rdl. fra Fideicommisset)

I 1858 søgte man at sælge huset med grund ved auktion, hvilket dog ikke lykkedes, kun inventariet blev solgt. Huset blev derefter lejet ud for 10 rdl. årlig, og der var ingen syskole i en længere årrække, indtil den nuværende lærerinde, smed Jørgensens hustru Trine ved resol. af 3 aug. 1879 blev ansat for en årlig løn af 100 kr. og 20 kr. i brændselshjælp, men da lærerinden var yderlig fattig, fik hun hvert år fra 1881 et gratiale på 100 kr. tilstået.

Dette gratiale gik fra 1887 over til at blive et fast tillæg til hendes løn. Skolen holdes i smedens hus.

I 1883 lejede han en smedje med beboelse i Åstrup, hvorfor det ved resol. af 8. Marts 1883 blev tilladt, at skolen blev flyttet til denne by.

I 1889 blev skolen atter flyttet tilbage til Moseby til det hus, der som nævnt var opført til den i 1849, huset var nu blevet ledigt.

Huset blev repareret og udvidet ifølge resol. af 21. Maj 1889 for 1035 kr. og udlejet til syskolelærerindens mand for en årlig afgift af 20 kr. samt skatter og vedligeholdelse.

Familien har altid haft det usselt, da manden intet tjente, og der var mange børn. Der er derfor intet gjort for at vedligeholde huset, og Fideicommisset har gentagne gange måtte træde til med reparationer for at holde huset i beboelig stand. Lærerindens løn er nu 300 kr. årlig og brændselshjælp 20 kr.

Til Horbelev syskole blev ved resol. af 26. og 29. Juni 1830 bevilget 200 rdl. til en tilbygning til skolelærer – enkesædet i Horbelev på 3 små fag til en spinde- og syskoles oprettelse og ved resol. af 6. Juli 1832 ansættes en lærerinde (*Madam Scherning*) til under pastor Kocks og kones opsyn at undervise børnene i spinding, syning og øvrige kvindelige beskæftigelser; lønnen var 40 rdl. årlig og 4 fv. brænde.

Enkesædet købes i 1887 af Fideicommisset, og syskolen har siden været her.

Den nuværende lærerinde (*Clara Jørgensen*) ansattes 1909, hun får i årlig løn 200 kr. og 6 fv. affaldsbrænde fra Hesnæs savværk samt fri bolig, og af gårdmandsdøtre må hun tage 50 øre månedlig i betaling.

For disse syskoler og for en i 1851 i Karleby oprettet, men senere ophævet (*Skolen ophævet 1. Januar 1927, undervisningen overflyttet til kommuneskolen*) syskole gjaldt følgende reglement eller love:

§ 1 Adgang til syskolen står - for så vidt pladsen tillader det - åben for alle de af omegnens pigebørn, som ville benytte undervisningen med flid og stadighed samt rette sig efter nedenstående bestemmelser.

---

§ 2 Undervisningen navnlig i syning, strikning, spinding og lignende færdigheder, som skik og brug have gjort nødvendige og nyttige for fruentimmer af bondestanden, meddeles dagligt hver søgnedag hele året igennem – høstferien og juleferien undtagen – i følgende læretimer:

- a. fra 1. marts – 31. oktober fra kl. 8 – 11 om formiddagen og fra kl. 1 – 4 om eftermiddagen.
- b. fra 1. november til sidste februar fra kl. 9 – 12 om formiddagen og fra kl. 1 – 3 om eftermiddagen.

Høstferien varer i 4 uger fra kornhøstens begyndelse at regne, og juleferien fra 24. december til 2. januar incl.

§ 3 Børnene skal vise lærerinden ærbødighed og lydighed og nøje rette sig efter de forskrifter, hun måtte give såvel i henseende til undervisningens behørig fremme som i henseende til god ordens vedligeholdelse i det hele. De børn, som måtte forse sig herimod, som måtte være behæftet med en eller anden sygdom, eller vise sig uvenlig eller uordentlige, er lærerinden ikke alene berettiget, men også forpligtet til at bortvise fra skolen.

§ 4 De ukonfirmerede pigebørn kan naturligvis kun søge skolen på de dage, da de ikke skal søge distriktets læseskole, men de konfirmerede pigebørn skal det være tilladt at søge skolen hver dag, for så vidt pladsen tillader det.

§ 5 Det skal være børnenes forældre tilladt at overvære undervisningen, dog at denne ikke derved på nogen måde afbrydes eller forstyrres.

§ 6 Ved hvert års udgang forfatter lærerinden en beretning om skolens virksomhed og børnenes fremgang. Beretningen indsendes gennem sognepresten til Fideicommissets direktør.

Fremsendelsen af disse love skete ved følgende karakteristiske skrivelse af 1. oktober 1851 til syskolelærerinden i Moseby fra daværende direktør gehejmeråd Classen:

” Idet jeg herved fornyer Deres antagelse som lærerinde ved Moseby syskole med en årlig løn af 40 rdlr. samt deputat af 4 fv. brænde og af-

---

benyttelse af boligen i syskolen samt dertil liggende have og vænge, alt med forbehold af $\frac{1}{2}$ års opsigelse fra en af siderne sender jeg Dem herved lovene for syskolen, således som de til efterretning for alle pågældende ville være at opslå i skolestuen, og skal i øvrigt bemærke:

- 1 at De som hidtil vil have af føre en dagbog samt protokol med særskilt folio til hvert barn.
- 2 at De, når De måtte komme i det tilfælde at benytte Dem af den i lovens § 3 givne ret, forud derom ville rådføre Dem med sognepræsten så og uopholdelig lade den foretagne bortvisning komme til mit kendskab.
- 3 at jeg holder mig overbevist om, at De i Deres omgang med børnene vil vide at forene den alvor, som er nødvendig til en hver undervisnings fremme med den blidhed og kærlighed, hvormed man ene kan vinde børnenes tillid og gøre dem undervisningen behagelig.
- 4 at jeg endvidere har den tillid til Dem, at De, om end undervisningen selvfølgelig bliver hovedsagen, derhos ikke vil undlade at benytte enhver lejlighed dels til at virke for børnenes sædelige dannelse, dels til at indprente dem den sans for orden, renlighed og hyggelighed, hvorved de i tiden som vordende husmødre ville kunne udbrede så såre megen glæde og nytte hver i sin kreds. De vil sikkert ikke miskende, at det er dette sidste formål der, - ved siden af det praktiske formål med undervisningen - skal give skolen sin rette højere betydning.
- 5 at skolestuen til alle tider bør holdes så renlig og luftig som mulig og dagligt fejjes, hvormed de ældste blandt børnene skiftevis skal være Dem behjælpelig.
- 6 når De, på grund af nødvendigt forfald, måtte være forhindret i at holde skole, bliver sådant udtrykkeligt at bemærke i dagbogen. Det samme gælder, når De en enkelt gang måtte ønske en fridag uden for de i lovens § 2 bestemte ferier, hvortil De dog forud vil have at erhverve sognepræstens samtykke, samt at

---

drage omsorg for, at børnene erholde sådan underretning derom, at de ikke kommer til at gå forgæves.

- 7 Den i lovens § 6 omhandlede årlige indberetning bliver at ledsage af en fortegnelse over inventariet.”

Det var således ikke så lidt, der forlangtes for den ringe løn, der blev budt lærerinderne. Lovene var trykte og blev i glas og ramme hængt op i skolestuerne. Syskolerne holdes nu fire dage om ugen, om sommeren fra kl. 8½ – 4 og om vinteren fra kl. 9 – 4 med en times frihed i middagstunden. Ferierne holdes samtidig med folkeskolens.

Senere er oprettet en syskole i Næs for 50 rdlr. årlig i 1868 men atter ophævet den 1. januar 1880, samt en syskole i Vejringe, der endnu består.

Om denne syskole kan bemærkes, at den har sin begyndelse ved, at der ved resolution af 10. november 1876 blev bevilget 24 kr. til et bidrag til Ane Katrine Jørgensen, der havde lejet skolelærerenkesædet til en syskole.

Dette blev allerede forandret ved resol. af 13. oktober 1877, hvorved der tillagdes syskolelærerinden 100 kr. årlig og fri bolig i enkesædet.

Da syskolelærerinden i 1912 søgte sin afsked, blev der forhandlet med sognerådet om en ny ordning, der navnlig gik ud på, at syskolelærerinden foruden den private syskole skulle give undervisning i Vejringe kommuneskole obligatorisk for pigebørnene.

Dette blev ikke gennemført, hvorimod der vedtoges foruden syskole at holde pogeskole, således at der fire dage om ugen fra kl. 9 – 4 med en times middag holdes syskole, og to dage om ugen pogeskole fra kl. 9 – 12. Lærerinden lønnes dels af Fideicommisset og dels af sognerådet, idet førstnævnte yder hende 370 kr. årlig samt 4 rm. affaldsbrænde foruden fri bolig, medens sognerådet yder hende 130 kr. årlig og 2 rm. bøgebrænde.

Undervisningen gives gratis til husmænds, arbejderes og ligestilledes børn, men lærerinden er berettiget til at tage en betaling af 50 øre må-

---

nedlig af gårdmandsdøtre. Syskolen holdes stadig i det nævnte skolelærerensæde, der ejes af Fideicommisset.

Det er altså syskolerne i Moseby, Horbelev og Vejringe, der endnu består på Fideicommissets gods. Ingen af skolelokalerne kan siges at være gode, men navnlig er Vejringe syskole temmelig lille.

Ingen af lærerinderne har fået nogen særlig uddannelse til den gerning, de skal varetage. Lærerinden i Horbelev har været syerske, og der synes undervisningen at gå bedst. Moseby syskole er den mindst gode. Lærerinden er for gammel og udslidt, men man holder kun på hende af hensyn til familien, da den ikke har andet levebrød end hendes løn, og noget udmærket kan man ikke forvente sig for denne.

Tidligere lærte børnene mest at brodere og hækle, hvad mødrene helst så, men for en del år siden har min hustru påtaget sig et vist tilsyn med skolerne, og hun har ved præmiering af de eksamensarbejder, der bestod i linnedsyning og strikning o.l. søgt at påvirke undervisningen i den rigtige retning, hvilket også i nogen måde er lykkedes.

En fuldgod undervisning kan næppe fås uden ved særligt uddannede lærerinder, men da må der højere lønninger og bedre bygninger til. Men da undervisningen i håndgerning i skolerne efterhånden formentlig vil blive obligatorisk, er det vel tvivlsomt, om der er grund for Fideicommisset til at sætte noget ind på denne sag.

Beboerne må dog i det hele siges at være glade for syskolerne, som de er.

Af de seneste beretninger fra syskolerne fremgår det, at eleverne er delt i flere klasser, at det er børn fra hele sognet, der søger Horbelev syskole, medens det væsentlig kun er børn fra de pågældende byer, der søger Moseby og Vejringe syskoler. Ligeledes fremgår det, at besøget er meget uregelmæssigt. Så vidt vides, er der ikke nogen forpligtigelse til at give undervisning i håndgerning i nogen af sognene.

I denne forbindelse må nævnes Sdr.Kirkeby asyl og syskole, skønt den ligger uden for de bønderbyer, der har hørt til Fideicommisset. Asyllet er oprettet 1867, (*Fideicommisset købte bygningen over for kirken af smed Petersen, og indrettede her efter udbygning og forbed-*

---

ringer asyllet med smed Petersens kone som første asylmoder. Nuværende adr. : Busserisvej 2)

og var vel nærmest bestemt for arbejderbørn, mens forældrene var på arbejde. Efterhånden har forholdene udviklet sig derhen, at konerne så godt som ikke gik på arbejde, så besøget svandt mere og mere ind til liden glæde for asylmoderen, der er af en virksom natur. Da hun er særlig uddannet i håndgerning, besluttede direktionen i 1912 (*Efter skrivelser i arkivet var det grevinde Hedvig Ahlefeldt – Laurvig, datter af den daværende direktør, grev Ahlefeldt – Laurvig, som boede på Corselitze, der tog initiativet til at oprette syskolen. Den hed en tid komtesse Hedvigs syskole. Fideicommisset giver sidste gang tilskud til syskolen 1946/ 47.*) at oprette en syskole her i forbindelse med asyllet, således indrettet, at der holdes asyl eller pogeskole om formiddagen fra kl. 9 – 12 og syskole om eftermiddagen fra kl. 1 – 4.

Undervisningen i denne syskole er ensartet efter ministeriets forskrifter for folkeskolen på landet og er gratis.

Materialet indkøbes for Fideicommissets regning, og de forarbejdede genstande bliver børnenes ejendom uden betaling.

Lærerinden lønnes med fri bolig, 800 kr. samt 5 rm. affaldsbrænde og 3000 stk. tørv årlig. Desuden yder Ourupgård hende årlig 3 fv. brænde og 1 ½ td. rug og 1 ½ td. byg efter kapitelstakst.

Syskolen er godt besøgt, såvel fra Sdr. Kirkeby som fra Sdr. Alslev sogn, og der synes at være megen tilfredshed med de opnåede resultater. Dette synes at pege på, i hvad retning syskolevæsenet kan reformeres for bedre endnu at komme til at svare til hensigten.

Corselitze godskontor den 19. Juni 1917

Sign.

Velschou

Yderlige oplysninger om syskolerne:

Moseby:

I 1917 indsendes en liste til godskontoret med 156 underskrifter fra beboerne i Moseby hvormed man beder Fideicommisset være behjælpelig med igen at oprette en syskole i byen efter Trine Augusta Jørgensens fratræden.

Der svares tilsyneladende ikke fra godskontoret på denne skrivelse, hvorfor der igen i 1919 indsendes en anmodning om det samme.

Denne gang er det byens husflidsforening, der fremsender anmodningen med oplysning om, at der nu er et ledigt hus midt i Moseby, og dette ønsker man at købe med det for øje at oprette en syskoleforening, såfremt Fideicommisset også fremover vil give tilskud til en syskole.

Moseby syskole 1916

Da Fideicommisset lover årligt at give et tilskud på 600 kr. og kommunen det samme, køber den nydannede forening halvdelen af den gamle brugsforening – i dag Hesnæsvej nr. 30 -- for 2500 kr. og an-

---

sætter Cristiane Hansen som den første lærerinde. Fra 1922 til 1959 er Jensine Jensen lærerinde, herefter flyttes denne undervisning til centralskolen. Fideicommisset sidste tilskud gives i 1960/61.

Syskolen holdes fra 1849 til 1856 og igen fra 1889 til 1917 i det, der i dag er Hesnæsvej 48, og smedens hus var det, der i dag er Hesnæsvej nr. 50.

Horbelev:

Den 1. Januar 1925 ophører Fideicommisset med at drive syskole i Horbelev, og en syskoleforening oprettes.

Foreningen får vederlagsfrit ret til at bruge boligen og en lærerinde får årligt 500 kr. og 2 rm. brænde af Fideicommisset.

Onsdag den 30. august 1339 slår lynet ned i syskolens stråtag, og skolen brænder. Heldigvis er der på det tidspunkt ingen børn i skole.

Skolen, der lå nær det sted, hvor den nye graverbygning nu er opført, genopføres ikke, og undervisningen videreføres andre steder.

Fideicommisset giver sidste gang tilskud til syskoleforeningen i 1943/44.

Horbelev Syskole

Vejringe:

Fra 1876 til 1922, hvor enkesædet brændte var der syskole her, herefter var der syskole i en af Fideicommisset nyopført bygning nærmere vejen. (Åstrupvej nr. 31)

Der blev nu oprettet en syskoleforening, og denne virker såvel som Fideicommissets tilskud, indtil skolen lukker 1971/72.

Bregninge syskole:

Den 25. April 1919 indsendes til Fideicommisset 310 underskrifter fra beboere i Horbelev kommune med anmodning om tilskud til drift af en syskole i Bregninge. Der er her oprettet en syskoleforening, og man påtænker at købe hus til formålet midt i byen.

Da Fideicommisset lover at understøtte skolen, starter denne året efter i det, der i dag er Bregningevej nr. 51, og fortsætter, indtil Horbelev centralskole starter 1944.

Ved statens håndgerningsinspektrice, Johanne Bloms, besøg i 1917 på Fideicommissets syskoler, gøres der bemærkninger om, at lokalerne i Vejringe er for trange, samt at undervisningen i Moseby ikke er tidsvarende, og lærerinden er gammel og udslidt. Ellers synes hun tilfreds med forholdene.

Fideicommisset er ikke mere ejer af de af dem før ejede syskoler, de er gennem årene alle afhændet.

Kilder : Skrivelser i Corselitze godsarkiv.

Ældre og nyere historie vedr. Hestehoved Batteri ved Mørkehøj, Corselitze Østerskov. Frits V. Larsen

Efter Englandskrigen i 1807 påbegyndtes opførelsen af et batteri ved det, der dengang kaldtes Mørkehøj ved Hestehoved på Østfalster.

Batteriet, som skulle bevogte indsejlingen til Grønsund, stod færdig allerede i 1808, men blev først indviet af Kong Frederik den 6. i efteråret 1809.

Batteriet blev, efter hvad tegninger viser, forsynet med 6 stk. 36 punds kanoner, men kom aldrig i brug, og i brev af 11. oktober 1823 til Fideicommisset fra overauditør birkedommer Krüger, Falster birks kontor i Nykøbing, meddeles tilladelse til, ”at alle de i forrige krig i Lolland og Falster opkastede batterier kunne sløjfes, og grunden overdrages ejerne til fri rådighed”.

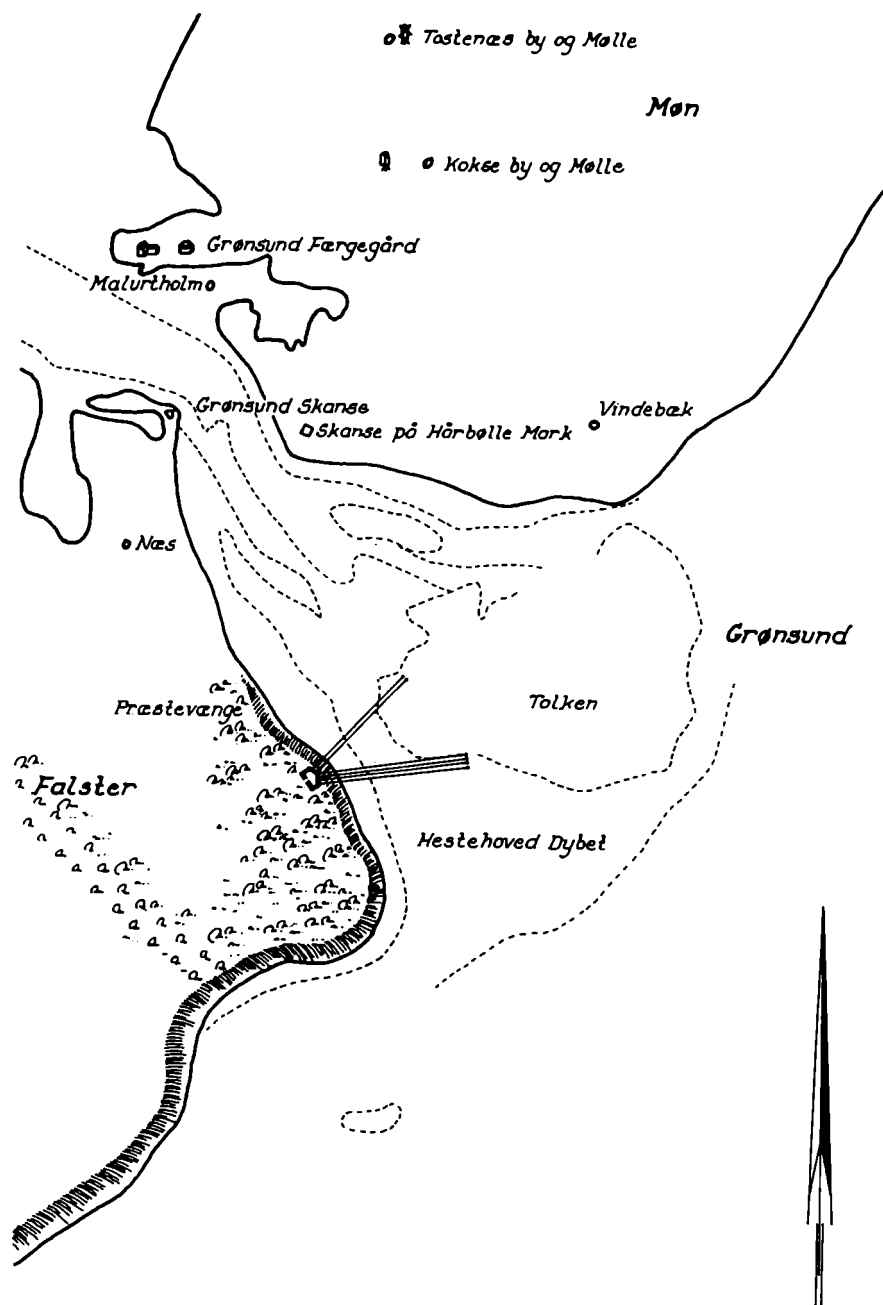
På Fideicommisset grund var ifølge samme skrivelse opkastet følgende forskansninger :

1. Hestehoved batteri på Mørkehøj.
2. Et batteri ved Grønsund lodshuse.
3. Nogle forskansninger ved Hesnæs

Fideicommisset meddeler, at man selv uden udgift for det offentlige vil foretage den eventuelle sløjfning. Denne blev heldigvis aldrig foretaget, hvorfor batteriet ved Hestehoved og Grønsund stadig kan ses, hvorimod forskansningerne ved Hesnæs vel forsvandt med stormfloden i 1872.

Efter kongens før omtalte inspektion fik overlødsen, kommandør Poul Løvenørn, ordre til at udarbejde et forslag til oprettelse af en lodsstation herude.

Dette resulterede i, at Fideicommisset i april 1810 modtog en skrivelse, hvori man påpegede, at det ville være til stor nytte for skibs

---

farten, om nogle lodser kunne etableres på Fideicommissets grund, hvorfor man opfordrede direktionen til at udlægge 10 – 12 tdr. land til formålet ved Hestehoved Batteri.

Hertil stiller direktionen sig yderst velvillig, og allerede måneden efter, den 9. maj, opmåles 12 tdr. land til formålet. Et dige om området opkastes, og tre lodshuse opføres med et tilliggende på hver 4 tdr. land. Lodshusene menes især at være opført af materialer fra nedrevne lodshuse i Grønsund.

De to første lodser flytter ind i 1812 og den tredje i 1814.

Lodsbroen ved Batteriet. Foto Hans Anker Nielsen

Her skal det nok nævnes, at familien Davidsen, som kommer fra Grønsund, flytter ind i det søndre lodshus 1817, og slægten forbliver som lodser ved Batteriet indtil 1934, idet oldefar, bedstefar, far og søn gennem årene afløser hinanden.

Nævnes skal det også, at højtalerens opfinder, danskamerikaneren ingeniør Peter L. Jensen, som det kan ses af en mindeplade på huset nærmest skansen, blev født her i året 1886.

Der boede lodser i alle tre lodshuse indtil 1891. Det år blev lodsen i det nordre hus fyrmester på det nyopførte Hestehoved fyr, og der ansattes ingen ny lods efter ham, og boligen blev i mange år udlejet til forskelligt. Sidst, inden det blev nedrevet og flyttet op ved Moseby Skovled i 1947, havde pigespejderne i Stubbekøbing huset som lejr-bolig.

De to sidste lodser ved Batteriet var lods Thorvald Rasmussen, han var i øvrigt den første, der anskaffede sig en motorbåd, samt lods Clemmensen, der i 1938, da lodseriet her blev nedlagt, flyttede til en nyopført lodsbygning i Grønsund.

Da lodsvæsenet i 1810 anmodede Fideicommisset om at stille et stykke jord til rådighed til opførelse af de tre lodshuse, forpligtigede man sig samtidig til at fjerne husene den dag, der ikke mere var lodseri på stedet.

Fideicommisset havde nogle år før lodseriets ophør overtaget det nordlige hus, som var i ringe stand, for 300 kr., og skovrider Smith bød nu lodsvæsenet 400 kr. pr. stk. for de to sidste, og ville man ikke gå med hertil, måtte lodsvæsenet ifølge den gamle aftale selv fjerne husene.

Resultatet blev, at Fideicommisset overtog husene til den omtalte pris, og efter en istandsættelse flyttede der en skovarbejderfamilie ind i hvert af husene.

Skovrider Smith besluttede ret efter købet af husene, at den jord, som var udlagt til dyrkning for lodserne, med undtagelse af de stykker, som lå mellem husene og stranden samt haverne, skulle tilplantes, og allerede i foråret 1939 var jorden, som var tillagt det sydlige hus, tilsået med agern.

Den 9. april 1940 kl. 7 om morgenen var jeg som syttenårig skovfogedelev sammen med en halv snes af skovens andre folk mødt op for at forsætte tilsåningen af de to sidste arealer med agern.

Vi var startet dagen før, og arbejdet foregik på den måde, at der på den i forvejen pløjede og harvede jord efter snore blev optrukket riller med de såkaldte svanehalshakker, og i rillerne blev der derefter sået agern –

---

mellem 80 og 100 pr. m.- en efter nutidens målestok alt for stor mængde.

Derefter blev rillerne dækket ved hjælp af river og dernæst tromlet til med en skovtrillebør med et påsat bredt træhjul og pålæst et par tunge stykker alentræ.

Vi var netop gået i gang med arbejdet, da en flyvemaskine kommer syd fra og dykker lige ned over hovedet på os, og lige efter kommer endnu flere. Hvor mange, der kom, husker jeg ikke, men vi løb alle op på skansen for at få et bedre overblik, da vi både kunne se og høre, at maskinerne også fløj lavt over vandet og tæt ved kysten. Faktisk fløj de så lavt, at vi kunne se piloterne lige ind i ansigterne.

Ingen af os havde hørt radio, inden vi tog hjemmefra, men at det var fremmede maskiner, var vi alle klar over, så vi sendte Emanuel Petersen, som boede i huset nærmest skansen, ind for at tænde radioen.

På den tid var der endnu ikke indlagt elektricitet i boligerne herude, så radioen var tilsluttet en akkumulator, og Emanuel var ikke sikker på, at der var strøm på denne, men noget efter kom han dog ud og fortalte, at det måtte være tyske flyvemaskiner, da det i radioen blev sagt, at Danmark netop i de timer var ved at blive besat af tyske tropper.

Vi talte om, hvorfor mon disse maskiner var så interesserede i netop det område, hvor vi gik og arbejdede, og kom til det resultat, at der i det materiale, tyskerne havde over Danmarks fæstningsanlæg, måske ikke var gjort opmærksom på, at netop batteriet her var nedlagt som forsvarsværk for mere end 100 år siden.

Men, at vi var så mange folk på området, kan jo også have vakt piloternes mistanke, siden de viste os så megen interesse, men da de fløj så lavt, at de tydeligt kunne se, at det var værktøj, vi var bevæbnet med, fløj de efterhånden videre nordpå, og senere nærmede de første krigsskibe sig sydfra.

Lidt op ad formiddagen kom skovrider Smith og gav os en nærmere redegørelse om besættelsen. Sammen med skovrideren var forstassistent Morten Skude, senere mangeårige skovrider på Orenæs gods.

Denne, der var officer af reserven, var dybt forarget over det efter hans mening helt meningsløse i, at Danmark havde opgivet uden kamp.

Den dag blev vort arbejde vel ikke helt så effektivt som ellers, men jeg husker, at vi blev færdig med tilsåningen af det stykke eg, som ligger lige op til skansen, så når der andre steder i landet er plantet et træ for at markere en eller anden højtidelighed, ja så lagde vi på en af Danmarks nyere historiske mærkedage spiren til den 60-årige egeskov, som i dag kan ses ved Batteriet.

Til slut vil jeg ikke undlade at fortælle, at medens jeg efter endt uddannelse i et år opholdt mig som aspirant på Gråsten statskovdistrikt, da en tid var hos skovfoged Villiam Davidsen, som dengang var skovfoged på bl.a. Frøslev skovpart.

Skovfoged Davidsen var lodssøn fra Batteriet og havde som den første været elev hos min forgænger, skovfoged A. Olsen, på Østerskoven.

Kilder : Corselitze godsarkiv og Åstrupbogen.

En bødkersvend og hans kone.

Ernst Søgaard Jensen

Sognepræst Ernst Søgaard Jensen i Karleby har tidligere fortalt om fundet af nogle gamle breve i Karleby Præstegård (Årsskrift 1996).

Ud fra disse breve har Ernst Søgaard Jensen skrevet flere artikler om livet i Karleby i 1800-tallet, bl.a. andet den følgende, der beretter om en af tidens hårde skæbner.

Ved et sammentræf var der to mænd ved navn Lars Rasmussen, som på hver sin måde fik med fattigvæsenet i Karleby at gøre. Brevene, som vi fandt i præstegården i 1994, og som også danner baggrund for denne beretning, lå mellem hverandre, og først troede jeg, at der var tale om den samme person. Det viste sig imidlertid, da jeg fik nærlæst dem, at der måtte være tale om to forskellige personer. Den ene omtales altid som Lars Rasmussen, og hans kone omtales om Karen Larsdatter. Den familie er omtalt i historien "Fattig og dåre", som jeg fortalte i Lokalhistorisk Forening.

Den anden omtales som bødkersvend Lars Rasmussen, og hans kone nævnes altid blot som "konen". Det er deres historie, jeg vil fortælle her.

Men lad os straks se på de oplysninger, brevene giver om bødkersvenden Lars Rasmussen.

Denne sidste Lars Rasmussen var født i Kastrup på Sydsjælland den 1. august 1835 og døbt samme sted den 11. oktober samme år, ligesom han også blev konfirmeret dér eller måske i Vordingborg - formodentlig 1850.

I en afskrift af hans skudsmålsbog, som pastor Lütken i Karleby har foretaget, fortælles der, at hans forældre var indsidder Rasmus

---

Johansen og hustru Maren Jørgensdatter, og at faderen “var tjenende”, hvilket vel må betyde, at han har haft arbejde på en gård.

Efter konfirmationen (1850) tjente Lars Rasmussen et år hos en bonde (til 1851), men kom derefter i bødkerlære i Vordingborg hos bødkermester Poulsen (eller Paulsen) i 4 eller 5 år, hvorefter han arbejdede et år for samme mester (til ca. januar 1858).

Da han nu var færdig med sin uddannelse og havde været svend i et års tid, tog han arbejde hos bødker Jensen i Nykøbing F.. Her var han et år, formodentlig hele 1858, men allerede inden den tid var der sket store ting for ham. Han var kommet til at kende en ung pige, om hvem der fortælles, at hun var gravid, og da hun af den grund ikke havde kunnet blive i sin plads, var hun flyttet hjem til sin mor, der boede hos en anden datter og svigersøn på en fæstegård i Klodskov i Ønslev sogn. Her fødte hun d. 22. februar 1858 en søn, som fik navnet Rasmus Rasmussen. I april samme år blev de gift i Ønslev kirke. Lars Rasmussen var altså blevet ægtemand og far til Rasmus.

Her på fæstegården i Klodskov er Lars Rasmussen så formodentlig kommet ind imellem for at besøge sin kone og søn. Han var nu 23 år, men var tilsyneladende ikke klar til det faste forhold endnu.

Ved nytårstide 1859 flyttede han til Maribo, hvor han havde fået arbejde hos bødker Hansen. Havde der været langt hjem før, så blev der endnu længere nu, og bedre blev det ikke, da han et årstid senere flyttede til Slagelse (januar 1860) til en bødker der. Imens er så den unge pige, som vi jo altså ikke kender navnet på, så gået omkring derhjemme hos søsteren og svogeren og moderen med sin lille søn. To munde var der mere at mætte i dette hjem.

Lars Rasmussen var dog kun hos denne bødker en månedstid, hvorefter han kom i kongens tjeneste. Det fremgår, at han lå inde i 16 måneder, og da han fik “permission”, altså blev hjemsendt, d. 1. juni 1861, må han have givet møde d. 1. februar 1860.

Som soldat har Lars Rasmussen ikke kunnet være meget derhjemme, men i et af brevene hedder det, at han med sin familie flyttede til Horreby d. 1. maj 1860, hvilket så må betyde, at den unge kone ikke længere har kunnet bo hos moderen og søsterens i Klodskov og mere eller mindre har været overladt til sig selv i “lejlighedshuset” i Horreby.

Atter var hun højgravid med Lars Rasmussens barn, og den 24. maj 1860 fødte hun endnu en søn, som blev kaldt Hans Søren Frederik Rasmussen ved dåben i Horreby kirke d. 5. august 1860.

Men ægteskabet kunne ikke fungere, og efterhånden som tiden gik, så ægtefællerne ikke meget til hinanden. Et par enkelte meget sigende linier fortæller følgende: *"Konen har slet ikke siden 1. maj 1861 hørt fra ham uagtet han fik permission 1. juni"*.

Han blev altså hjemsendt den dato, men til trods for, at han havde kone og to børn, Rasmus og Hans, i Horreby, så var det ikke dér, han tog hen. Det ser endda ud til, at han har forsøgt at gemme sig. Hvor var han?

Om den unge kone så er gået til pastor Lütken i Karleby for at få ham til at hjælpe med at finde manden, vides ikke, men i den efterfølgende tid var der brevveksling mellem pastor Lakjær i Kastруп, hvor Lars Rasmussens forældre jo boede, eller havde boet, som pastor Lütken fortalte om ham.

Den 16. september 1861 skriver pastor Ludvig Edvard Lakjær et brev til pastor Lütken og fortæller følgende vedrørende bødkersvend Lars Rasmussen:

"I continuation af min skrivelse af 12. dennes, har jeg nu at meddele, at bødkersvend Lars Rasmussen for tiden arbejder for bødkermester Brede i Vordingborg, at han på min opfordring har erklæret, at han endnu ikke ser sig istand til at sende familien penge, da han afbetaler på tidligere gjort gæld, og at det ganske rigtigt efter konens formening er hans hensigt aldrig mere at vende tilbage til hende. Da det af klare grunde turde være ønskeligt at få denne sag bilagt i mindelighed, tillader jeg mig hertil at udbede mig Deres Velærværdigheds velvillige besked. Jeg har bevæget ham til at tilbyde familien en årlig understøttelse af 14 rigsbankdaler, vedblivende indtil børnenes konfirmation, hvorfor han frafalder alt krav på sit ejendomshus (Hvilket han siger har en værdi af 200 rigsbankdaler, hvoraf han af egne midler har udbetalt 75 rigsbankdaler) og på konens mødrearnar som kan hentes? - (usikkerhed m.h.t til at læse teksten).

Dersom familien indgår herpå, skal jeg naturligvis sørge for, at forliget bliver slået fast ved amtsresolution. Da jeg har formodning om, at familien har sådant bidrag, og ved anden privat bistand vil

---

konen hjælpe sig uden fattigvæsenets assistance, turde jeg (??) ligeledes herover udbede mig Deres Velærværdigheds behagelige skrivelse, forinden videre foretages i sagen.

Ærbødigst

Ludv. Edv. Lakjær.

Kastrupgaard 16. Sept. 1861

Brev fra svogeren i Klodskov!

Den 25. september, altså 9 dage senere, modtog pastor Lütken i Karleby et brev fra Lars Rasmussens kones svoger i Klodskov. Det lyder således:

Til Velærværdige hr. Pastor Lütken i Karlebye.

Foranlediget af en skrivelse fra Hr. Pastor Lakjær til Hr. Pastor Lütken i Karleby angående bødkersvend Lars Rasmussens forhold til min konesøster, som er hans ægteviede hustru, af hvilken skrivelse velvilligt er tilskikket Lars Rasmussens kone en genpart, som hun i dag har vist mig, tillader jeg mig ærbødigst at fremstille hele forholdet for Deres Velærværdighed, således som det er overensstemmende med sandheden.

Rasmussen blev ægteviet til min konesøster kort før han blev indskreven til soldat, og i de 16 måneder han lå borte, fik hans kone og barn frit ophold her på gården, dels af sin moder og dels af mig. Ved hans hjemkomst fra tjenesten blev der taget beslutning om, at der skulle købes et hus, så at han som bødker på landet kunne ernære sig og familie; men førend dette kunne ske, måtte jeg først udbetale min konesøster den hende tilståede fædrene arv, i alt 85 rigsbankdaler.

Desuden hævede Rasmussen 38 rigsbankdaler, som hans kone havde indestående i overformynderiet i Nykøbing, hvilket altså i alt udgør 123 rigsbankdaler, han kontant har fået med sin Kone. Det er formodentlig disse penge, han betragter som egne midler; thi selv ejede han intet. Af denne sum blev der udbetalt 75 rbd. på et hus i Horreby, som jeg selv var med at købe til dem. Hvortil han har brugt resten 48 rbd, der var bestemt til bødkertræ og værktøj, ved jeg ikke; formodentlig er disse penge sat overstyr, da de ikke er anvendt efter

---

bestemmelsen. Heraf fremgår, at det ingenlunde er for hans, men for hans kones midler, at huset er købt, ja, at han ydermere har tilstået hende et tab af de ovenfor nævnte 48 rbd.

Hvad den forventede mødrearv angår, da bliver der lidet eller intet efter min kones moder, da hun får sin aftægt in natura, hvoraf intet kan oplægges, og de få ejendele, hun har, ville ikke kunne dække omkostningerne til en anstændig begravelse, når den tid engang kommer.

Med hensyn til Rasmussens tilbud at betale 14 rbd årlig til børnene er konfirmerede, da afviser konen det på det bestemteste, men dersom han ønsker sagen bilagt i mindelighed, da er hans kones fordring 2 rbd månedlig eller 24 rbd årlig til hvert barn, indtil de er konfirmerede. Vil han ikke gå ind derpå, fordrer konen, at det offentlige skal tage sig af børnene, da hun i en tjenende stilling ikke kan ernære dem, thi hvad den formodning angår, at hun kan vente privat hjælp, da er den aldeles ugrundet. Moderen kan ikke, og jeg har byrde nok med min egen tiltagende familie, og såvidt jeg ved, er der ingen andre, hun kan ty til. Vil Deres Velærværdighed ikke godhedsfuld meddele Hr. Pastor Lakjær disse oplysninger til berigtigelse af Rasmussens fremstilling af sagen.

Klodskov den 25. September 1861.

Ærbødigst

Ole Pedersen Skytte.

Den unge kone har altså som "tjenende" ikke kunnet tjene så meget, at hun har kunnet ernære sig selv og børnene. De penge, hun har taget med sig i ægteskabet er åbenbart sat overstyr, og moderen og søsterens hverken vil eller kan hjælpe hende.

Brevvekslingen mellem de to præster fortsætter, og pastor Lütken videresender svogerens brev til pastor Lakjær, der angiveligt har kontakt til bødkersvenden. Det er Lütkens opfattelse, at brevet fra svogeren er "*aldeles overensstemmende med Sandheden*".

Det fremgår, at Lars Rasmussen aldrig selv har ejet noget, og at han heller ingen mødrene arv kan vente efter sin kones mor, der sidder på aftægt i en fæstegård.

Det samme gælder det hus, han fik købt. Efter sagkyndiges bedømmelse er det efter den "*medfart, det (huset) har lidt af Lars Rasmussen, ikke er mere værd end den gæld, der hæfter paa det, som er*

<i>a, til Stiftets offentlige Midler</i>	<i>125 rbd</i>
<i>b. og til Husets forrige Ejerinde</i>	<i>25 rbd</i>
<i>I alt</i>	<i>150 rbd</i>

foruden påløbne renter og skatter"

Og da Lars Rasmussen såvidt præsten ved, intet skøde eller andet adkomstdokument har paa huset, da han pådrager renter og lader det mere og mere forfalde, kan udfaldet næppe blive anderledes, end at den forrige ejerinde kommer til at tage det igen.

"Hvad hans tilbud om at skilles med konen og betale til børnene angår, da ses konens mening derom af svogerens brev", skriver Lütken og fortsætter:

"Jeg bør herved alene tilføje, at Kastrup sogneforstanderskab alene kan betragtes som rette vedkommende, hvem den afgørende stemme i denne sag tilkommer. Thi da efter vores fattiglovgivning og navnlig Forordningen af 24. januar 1844 § 9, en gift kone altid, om hun en dag opholder sig på et andet sted, bliver at forsørge af den kommune, hvorunder manden er forsørgelsesberettiget, uden at det heri gør nogen forandring, at de med behørig bevilling er adskilt i henseende til bord og seng. Så vil ægteskabets fortsættelse eller dets ophævelse ingen forandring kunne medføre i henseende til Kastrup sogns forpligtelse at sørge for konen og børnene. Vel synes kærligheden at være meget kølnet især fra mandens side; men på den anden side kan skilsmisse i så ung en alder næppe føre til andet end enten til et nyt giftermål, eller til et flygtigt levnet, og i begge tilfælde bør det falde Kastrup sogn vanskeligt at erholde alimentationshjælpen til den første kone og hendes børn.

Da konen ikke er istand til at ernære sig og børnene, kunne vi her ikke gøre andet end række dem en nødtørftig midlertidig hjælp, og derefter meddele Kastrup fattigvæsen regning paa samme.

Karleby pr. Nykøbing på Falster.

den 12. Okt. 1861.

Ærbødigst O. D. Lütken

Efter Lütkens opfattelse er det altså klart, at problemet må være Kastrup sogns fattigvæsens. Og pastor Lakjær svarer da allerede d. 19. oktober og udbeder sig Horreby sogneforstanderskabs meddelelse om, hvor stor en understøttelse bødkersvend Lars Rasmussens familie mon ville behøve årligt. Derudfra kunne så Kastrup sogneforstanderskab bedømme, hvorvidt det ville være hensigtsmæssigt, at konen og børnene blev boende, eller om man skulle forlange dem oversendt til forsørgelsesstedet, altså til Kastrup.

Herpå svarer pastor Lütken allerede d. 28. oktober 1861 følgende:

Ifølge Deres Velærværdigheds skrivelse af 19. d. måned, og det i samme fremsatte spørgsmål om, hvor stor en understøttelse bødkersvend Lars Rasmussens familie antages at ville kunne behøve årligen, bør jeg ærbødigst meddele:

Fattigvæsenet her, altså i Karleby, har for tiden 3 andre koner til forsørgelse, der ligeledes hver have 2 små børn hjemme.

De 2 af disse får efter vores forsørgelsesplan hver årlig 2 tønder rug, 2 tønder byg, 12 pund flæsk og 8 rigsbankdaler samt til husleje 10 rigsdaler 8 skilling og hjælp til brændsel eller brændsel in natura for andre 10 rigsdaler 8 skilling.

Den 3. der selv er noget svagere end de andre får det samme som de andre, men desuden 1/2 tønde rug og 1/2 tønde byg mere end de andre. Fremdeles har de i sygdomme fået læge og medicin på fattigkassens regning, stundom til et betydeligt beløb, og til enkelte tider noget klæder til børnene.

Da Lars Rasmussens kone hidtil ikke har haft held til at erhverve ret meget, tør jeg ikke antage, at hun vil kunne hjælpe sig med mindre end den først omtalte af disse koner.

Vel kunne det synes ønskeligt for hende at forblive her paa Falster, hvor hun er lidt mere kendt: - men på den anden side har erfaringen her lært os, at der er mange grunde som tale for at fattige familier helst bør opholde sig i deres forsørgelseskommuner, thi når opholdskommunen skal bestemme hjælp, størrelsen af den, der skal udredes af forsørgelseskommunen, kommer den første let til at stå i et falsk lys, som den, der vil "skære brede rammer af anden mådehold". Bestyrelsen af forsørgelseskommunen udsættes lettere for miskendelse,

---

når den skal påligne bidrag til fattige, som er fraværende, end når yderne ser disse og er vidner til deres trang.

Vi har her prøvet dette, da vi i et og samme år fik til forsørgelse en sengeliggende familiefader med kone og 9 børn fra Brarup sogn, en syg do. med kone og 5 børn fra S. Kirkeby sogn, og en enke med 5 børn sammestedsfra. Sålænge understøttelsen måtte ydes middelbart og indrettes gennem de andre forstanderskaber, og vi ideligt fik store regninger fra disse at betale, blev vor bestyrelse af fattigvæsenet betragtet med meget strenge øjne og var udsat for meget ubillige domme; men da det blev os muligt at overtage forsørgelsen direkte, og yderen fik enkerne og de nøgne børn at se, blev hjælpen villigere og bedømmelsen mere billig.

Efter denne erfaring må vi altså anse det for hensigtsmæssigt, at Kastrup sogneforstanderskab forlanger Lars Rasmussens Familie oversendt.

Med denne lejlighed tillader jeg mig at fremsende en ny regning, hvori den ældre end uafgjorte er optaget paa den hjælp der til dato er bleven samme familie ydet her.

Ærbødigst O.D. Lütken.

Karlebye den 28. Octob 1861.

Resultatet blev, at Kastrup sogn besluttede sig for at få bødkersvendens familie oversendt til forsørgelse der. Den 6. november 1861 skrev pastor Lütken et brev til gårdmanden Ole Myssen i Horreby, hvori der gøres rede for de praktiske omstændigheder vedrørende overflytningen, som han åbenbart skulle stå for. Lütken skriver

"Jeg beder om, at De vil overlægge sagen med vores formand Hans Olsen, og derefter bede skolelærer Frederiksen i forening med Dem at forfatte en opskrift over Lars Rasmussens families bo og tøj, dels for at man kan vide, hvad der er at flytte, og dels for at kunne meddele Kastrup sogneforstanderskab samme og endelig for at sikre disse ejendele mod Lars Rasmussens andre kreditorer.

Hvad oversendelsen angår, da er desværre "Vildandens" farter på Stubbekøbing nok nu ophørt siden 1. nov, da denne vej ellers havde været den nemmeste. Der bliver altså kun tilbage at oversende dem enten med "Zampe(?)" over Nykøbing, eller med "Vildanden" over Gåbense.

Herved er endnu at bemærke, at efter bekendtgørelse i Berlingske Tidende no. 257 for lørdagen den 2. november 1861, går "Zampe" fra den 8. november af fra Nykøbing til København mandagene den 11. og 18. nov. kl 7 morgen samt derefter lørdagene den 23. og 30. november kl. 7 morgen.

Om "Vildandens" farter på Gåbense tænker jeg, at Hans Olsen ved besked.

Jeg overlader nu til Hans Olsen og Ole Myssen efter bedste overvejelse at bestemme rejseruten, idet jeg kun bemærker, at for køreturen i den anledning kunne vi ikke formene Kastrup sogn nogen regning; samt at konen bør underrettes derom så betids, at hun kan få sagt farvel til sin familie i Klodskov, og jeg så betids, at jeg kan få skrevet til Kastrup efter vognen, som skal møde i Vordingborg færgegaard.

Karleby den 6. November 1861.

Deres hengivne O.D. Lütken.

Som fattig ung kone med to børn har den unge kone slet ingen indflydelse haft på, hvor hun skulle bo eller være.

Hendes hjem har været yderst beskedent. En lille seddel fortæller, at bødkersvend Lars Rasmussens kone har opgivet følgende at være deres eget bo:

Et lille Bord - vurderet til	3 mark
en Bænk – vurderet til	1 mark
I alt	4 mark

Den unge kone skulle altså oversendes til Kastrup, men så meldte spørgsmålet sig. Hvad skulle man så gøre ved indboet? Der fortælles nemlig, at man har meddelt pastor Lakjær i Kastrup, at ovennævnte indbo ikke var værd at flytte så langt, og at man derfor fra

---

fattigkommissionens side *“agtede at sælge dem (stol og bord, vel?) og godtgøre Kastrup sogn beløbet”*.

Her slutter så fortællingen om bødkersvenden og hans unge kone samt deres to drenge. Deres videre skæbne vil sandsynligvis kunne følges gennem kirkebøgerne for Kastrup sogn, men her i de gamle breve fra præstegården, findes der ikke mere om denne familie.

Årsberetning for Lokalhistorisk Forening 1999

Kristine Asser Hansen

Året 1999 har for Lokalhistorisk Forening været et godt arbejdsår. Traditionen tro har vi igen i år udgivet et årsskrift.

Fra det Classenske Fideicommiss har vi modtaget 2000 kr. Det er en støtte vi er meget glade for. Vi synes det både er en økonomisk hjælp og en påskønnelse af vores arbejde.

Torsdag d. 23. marts startede foreningens mødevirksomhed med at fhv. forstander for Sønderøhjemmet Johs. Andersen fortalte og viste lysbilleder om Danmark til Ejderen.

Tirsdag d. 20. april havde vi besøg af kgl. skuespiller Palle Huld. 50 år på Det kongelige Teater hed hans foredrag. Det var en kongelig oplevelse.

Onsdag d. 12. maj var vi på besøg i Katolsk Kirke i Nykøbing F. Pastor Martin Bergsøe fortalte om kirken og dens arbejde. Kaffen blev drukket på Lundeskolevej i Aastrup.

Onsdag d. 26. og torsdag d. 27. maj var vi på udflugt i Sønderjylland. Anne og Johs. Andersen var vore dygtige rejseledere.

Torsdag d. 12. august. Museumsinspektør Anne Elisabeth Jensen: På sporet af middelalderen i Stubbekøbing og Omegn. Anne Elisabeth er meget vidende og har en fin måde at formidle sin viden videre på.

Tirsdag d. 7. september. Lektor Jutta Boisen Møller. Emnet var bogen Vilde Svaner, der omhandler 3 generationer kvinder i Kina. En bevægende bog fortalt på en meget letfattelig måde.

Torsdag den 7. oktober havde vi besøg af pastor Ernst Søgaard Jensen, der fortalte træk fra Karleby's historie ud fra de gamle breve, der blev fundet i Karleby Præstegård.

Torsdag d. 30. november. Borgmester Merete Lise fortalte levende og godt om forberedelserne til dronningebesøget.

Det er i korte træk, hvad vi nåede, så et par ord om hvad vi ikke nåede. Kulturmiljøer i Stubbekøbing kommune var én af de ting, vi ikke nåede.

1999 var jubilæumsår for grundloven. Vi forsøgte at få et foredrag om Biskop Monrad, det mislykkedes.

1999 var også middelalderår, og vi forsøgte at få et foredrag om livet i middelalderen, men med negativt resultat.

Noget af dette vil vi forsøge at arrangere i år 2000.

En stor tak vil vi gerne sige til Karin for dygtigt og solidt arbejde med årsskriftet.

Tak til alle som har sendt artikler. Det er vigtigt at holde forbindelse mellem fortid og nutid.

Husk: Dagen i dag er historie i morgen.

Kristine Asser Hansen

Fra Arkivet.

Karin Suhr Rasmussen

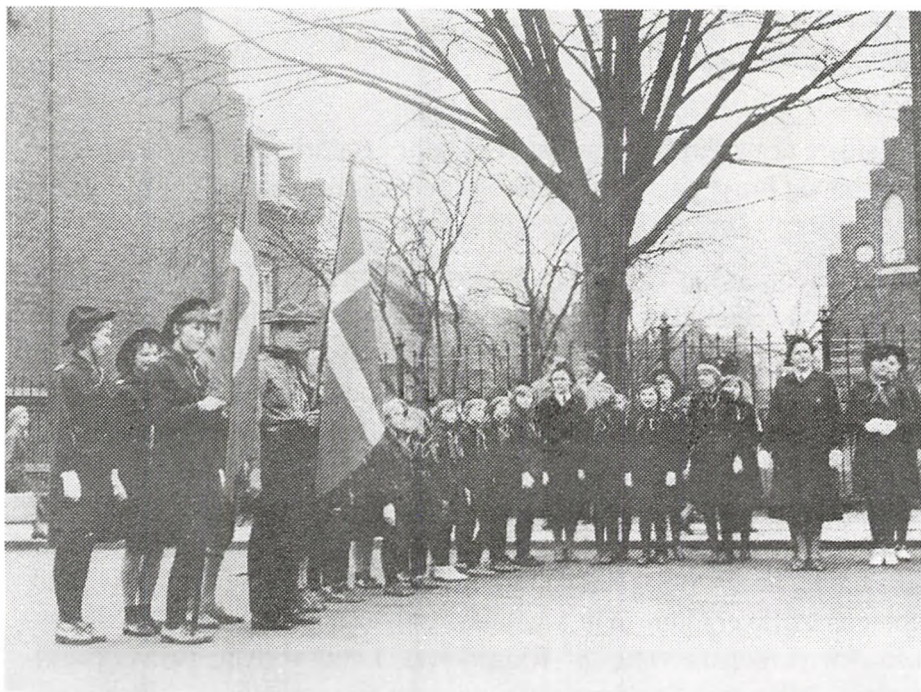
Det sidste år på Arkivet har været et udpræget arbejdsår, hvor kræfterne er blevet brugt på at registrere og finde os tilrette med det nye EDB-system, som vi er blevet meget glade for.

Siden 1. februar har vi haft hjælp af Grethe Munk Andersen, som både arbejder på biblioteket og arkivet, og som er meget interesseret i arkivets arbejde. Næsten samtidig tilbød Else Nymand Sørensen sin hjælp og kommer nu en dag om ugen, ligesom medlemmer af arbejdsgruppen er kommet i gang med registreringsarbejdet. Tove Nielsen har indtastet folketællingerne fra 1787 fra flere sogne på EDB, så de kan søges på internettet. Er man interesseret i at se, hvad der ligger på internettet kan man søge på www.dda.dk, hvor der både er folketællinger, udvandrersarkiv og indvandrersarkiv. Ved søgning på www.sa.dk (Statens Arkiver) kan man via links vælge Danpa som er et søgesystem for personarkiverne på Rigsarkivet, Landsarkivet, Erhvervsarkivet og lokalhistoriske arkiver.

I arkivets store billedsamling er der mange billeder af gymnastikhold, folkedansere, håndboldspillere m.m., men ikke ret mange af dem er fra de sidste 30 år. Selv om et lokalhistorisk arkiv lyder som et meget gammelt og støvet sted, er vi altså også interesserede i billeder fra foreningslivet, som det foregår i dag. Så har I nogle gode billeder fra jeres arrangementer, vil vi meget gerne have et eksemplar.

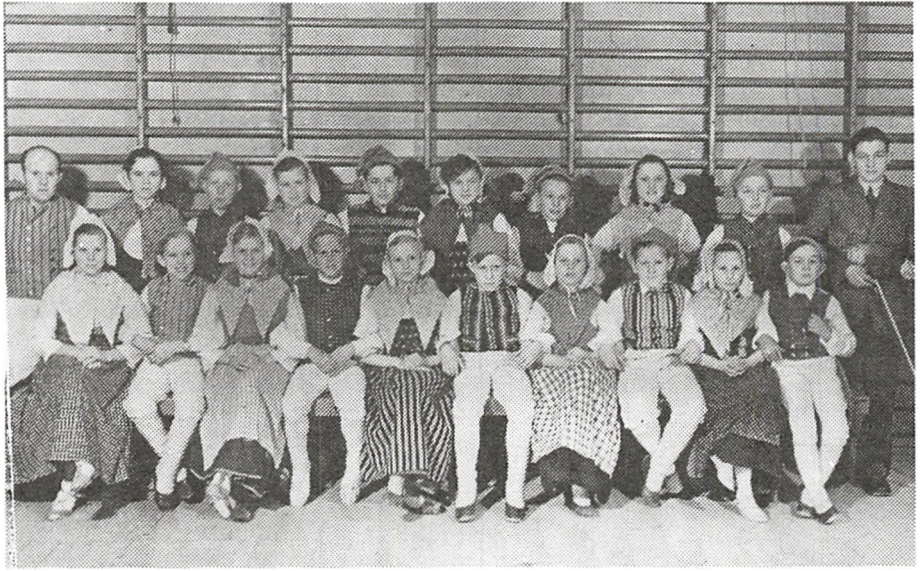
Billederne på de sidste sider er eksempler på foreningslivet som det var. Hvordan er det nu?

I september mistede arbejdsgruppen et af sine meget aktive medlemmer, da Birthe Mahnfeldt døde. Det kom som et chok for os, at Birthe var så syg, og det vil blive et meget stort savn for arbejdsgruppen og for mig, at Birthe ikke mere vil komme her med sin energi og sit gode humør. Æret være Birthes Minde.

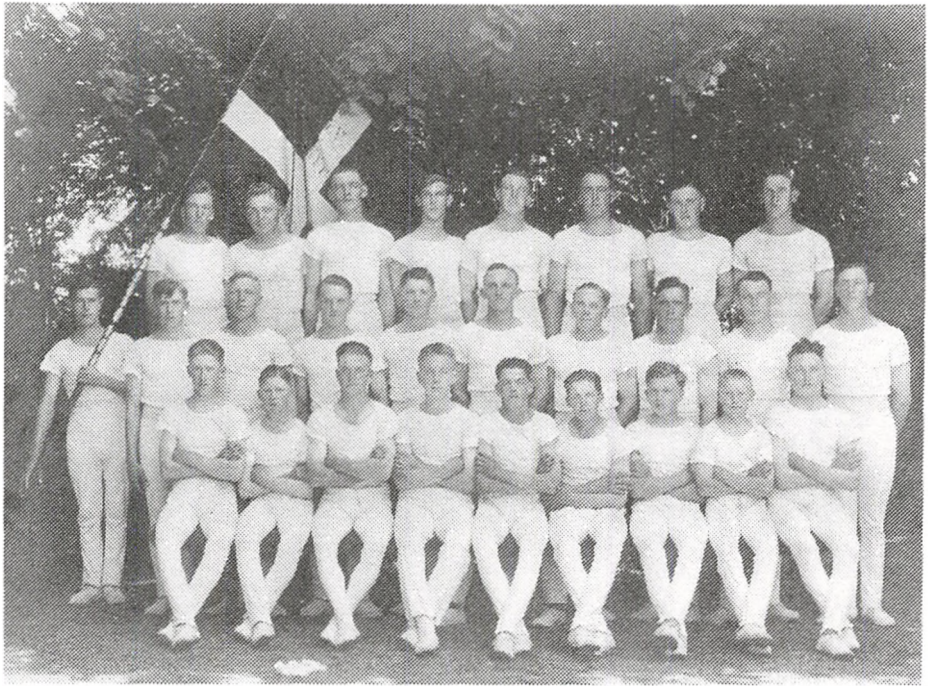

Stubbekøbing-Spejdere til nytårsparade omkring 1960

Unge folkedansere fra Maglebrænde 1952

Horbelev Gymnastikforenings karlehold 1925

Listrup Ungdoms- og Idrætsforenings 2. Hold 1964

Dilettant i Karleby 1951

Gymnastik i Egebjerg Forsamlingshus 1925-30

Håndbold. Åstrups drengehold 1942

STØT LOKALHISTORISK ARBEJDE

Bliv medlem af

LOKALHISTORISK FORENING for Stubbekøbing Kommune

nærmere oplysninger fås hos:

Kristine Asser Hansen	54 44 40 12
Vibeke Ravn-Mortensen	54 44 50 81
Bent Blomquist	54 43 80 24
Bent Jørgensen	54 44 29 49
Asger Klöver-Jensen	54 44 43 15

Eller på:

Lokalhistorisk Arkiv, Biblioteket, Dosseringen,
tlf.: 54 44 15 29, mandage 17-19, onsdage 10-13